

Fastsettelse av vesentlighetsgrenser i praksis

En tilnærming til selskapsspesifikke faktorer

ASTRID ØXNEVAD & ISELIN RANDEBERG GÅSEBY

VEILEDER

Geir Haaland

Universitetet i Agder 2017

Fakultetet for Handelshøyskolen ved UiA

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet som et ledd i avslutningen av Mastergrad i Regnskap og Revisjon - Siviløkonom. Oppgaven er totalt 30 studiepoeng og er skrevet i det siste semesteret av den toårige masteren.

For oss var det naturlig skrive en oppgave om revisjon, ettersom dette var retningen vi hadde valgt på master. Temaet vesentlighet fanget vår interesse når vi først lærte om dette i faget Revisjon 1 høsten 2016. Vi mener begge at en bedre forståelse av vesentlighet vil komme godt med når vi skal ut i arbeidslivet.

Vi vil gjerne få takke vår veileder Geir Haaland og Liv Bente Hannevik Friestad for gode tilbakemeldinger underveis. Vi ønsker også å gi en stor takk til alle intervjuobjektene som sa seg villig til å stille til intervju i deres mest hektiske periode i året.

Kristiansand, 31.05.2017

Astrid Øxnevad & Iselin Randeberg Gåseby

Sammendrag

Temaet for denne masteroppgaven er hvordan revisorer fastsetter totalvesentlighetsgrensen i planleggingsfasen. Målet er å kartlegge hvordan revisorer vurderer selskapsspesifikke forhold og hvordan disse påvirker fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Oppgaven tar for seg følgende selskapsspesifikke faktorer: størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad.

Den internasjonale revisjonsstandarden ISA 320 om vesentlighet uttrykker at fastsettelsen av vesentlighetsgrenser baserer seg på bruken av profesjonelt skjønn. Standarden nevner også noen kvalitative faktorer og kvantitative referanseverdier som kan påvirke revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser. Faktorene som er nevnt er: elementer eller poster i regnskapet, brukernes fokus, bransje og omgivelser, typen enhet, eierstruktur, finansiering og hvor volatile referanseverdiene er.

I denne undersøkelsen ble intervjuobjektene spurt om selskapsspesifikke faktorer vil påvirke deres fastsettelse av vesentlighetsgrenser og i så fall hvordan. Samtlige uttrykker at børsnotering og gjeldsgrad vil påvirke deres vurdering. Når det kommer til størrelse og eierstruktur er ikke alle enige, men flertallet sier at dette vil ha en betydning. Det interessante er at flere av intervjuobjektene ikke vektlegger faktorene i sin fastsettelse av vesentlighetsgrensene i case. Et annet spennende funn er variasjonen i bruk av kvantitative referanseverdier som resulterer i at det ble brukt en vesentlighetsgrense som er 4 ganger høyere enn andres.

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Sammendrag	2
Innholdsfortegnelse	3
Oversikt over tabeller og figurer	5
Kapittel 1: Innledning	6
Tema og problemstilling	6
Tidligere forskning	7
Struktur	9
Kapittel 2: Bakgrunn	11
Hva er revisjon og hvem er revisor	11
Revisjonsprosessen	12
Brukernes behov for revisjon	13
Kapittel 3: Teori	17
Definisjon av vesentlighet	17
ISA 320	18
Kvalitative faktorer	18
<i>Størrelse og børsnotering</i>	19
<i>Eierstruktur</i>	20
<i>Gjeldsgrad</i>	20
<i>Regnskapselementer og brukernes fokus</i>	21
<i>Typen enhet og bransje</i>	21
<i>Økonomiske omgivelser</i>	22
<i>Livssyklus</i>	22
<i>Volatilitet</i>	23
Kvantitative faktorer	23
Brukerne	25
Feilinformasjon	26
Risiko for vesentlig feilinformasjon	26
Total og arbeidsvesentlighet	28
Vesentlighet knyttet til skatt og avgift	29
Grense for ubetydelige feil	30
Personlige karakteristikk til revisor	30
Profesjonelt skjønn	31
Erstatning	31
Avslutning	32
Kapittel 4: Metode	33
Valg av undersøkelsesdesign og metode	33
<i>Teoretiske tilnærminger til datainnsamling</i>	33

<i>Design</i>	33
<i>Kvalitativ metode</i>	34
Metoder for datainnsamling	35
Utvelgelse av intervjuobjekter	35
Innhenting av intervjuobjekter og gjennomføring av intervju	36
Bakgrunnsinformasjon om intervjuobjektene	38
Intervjuguide	39
Analyse av data	40
Måling, reliabilitet og validitet	41
Kapittel 5: Presentasjon av funn	43
Referanseverdier	43
Profesjonelt skjønn	44
Selskapsesifikke faktorer	46
Størrelse	48
Børsnotering	50
Eierstruktur	52
Gjeldsgrad	53
Brukerne	55
Praktisk caseløsning	56
<i>Case 1 - Alfa AS</i>	57
<i>Case 2 - Beta AS</i>	60
<i>Case 3 - Charlie AS</i>	61
<i>Case 4 - Delta ASA</i>	63
Kapittel 6: Analyse	69
Oppsummering	76
Kapittel 7: Konklusjon	78
<i>Begrensninger</i>	80
Forslag til videre forskning	81
Litteraturliste	82
Vedlegg 1: Intervju	87
Vedlegg 2: Case	88
Vedlegg 3: Refleksjonsnotat 1	92
Vedlegg 4: Refleksjonsnotat 2	95

Oversikt over tabeller og figurer

Tabell 1: Bakgrunnsinformasjon. Side 38.

Tabell 2: Totalvesentlighet, arbeidsvesentlighet og grense for ubetydelige feil. Side 43.

Tabell 3: Vil faktorene påvirke fastsettelsen av vesentlighetsgrenser? Side 48.

Tabell 4: Case 1 og 2. Side 66.

Tabell 5: Case 3 og 4. Side 67.

Tabell 6: Spredning av vesentlighetsgrenser. Side 75.

Figur 1: Case 1. Side 59.

Figur 2: Case 2. Side 61.

Figur 3: Case 3. Side 63.

Figur 4: Case 4. Side 65.

Kapittel 1: Innledning

Tema og problemstilling

Vesentlighetsgrenser er en sentral del av revisjon av regnskap. En vesentlighetsgrense er en tallmessig størrelse som revisor reviderer regnskapet etter. Når revisor skal fastsette en vesentlighetsgrense bruker han eller hun profesjonelt skjønn, og tar hensyn til hvem brukerne er og deres behov for informasjon. Vesentlighetsgrensen revisor velger å bruke vil påvirke omfanget av revisjonshandlinger og størrelsen på revisjonshonoraret. En passende grense er med å sikre at revisor verken gjør for mye eller for lite arbeid, og vil være av stor interesse for kunden.

Temaet for oppgaven er hvordan revisor setter vesentlighetsgrenser i praksis. Målet er å finne ut hvordan de kvalitative faktorene størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad påvirker fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Disse selskapsspesifikke faktorene kan være relevante i revisors vurdering når han eller hun skal fastsette en vesentlighetsgrense etter hva som er vesentlig for brukerne av regnskapet. Dette skal avdekkes gjennom intervjuer med praktiserende revisorer. Oppgaven er konsentrert rundt planleggingsfasen i en revisjon, som er fasen hvor revisor først setter vesentlighetsgrenser. Revisor fastsetter vesentlighetsgrenser gjennom en vurdering av kvalitative og kvantitative faktorer. De kvalitative faktorene legger grunnlaget for hvilke kvantitative referanseverdier revisor bruker. Intervallet av den valgte referanseverdien resulterer i en tallmessig vesentlighetsgrense for regnskapet i sin helhet.

Problemstillingen er som følger: *Hvordan påvirker selskapsspesifikke faktorer fastsettelsen av vesentlighetsgrenser i planleggingsfasen?*

Standardene som omtaler vesentlighet gir ikke et fasitsvar på hvordan revisor skal fastsette vesentlighetsgrenser. Kvantitative referanseverdier og kvalitative faktorer er nevnt, men den eneste klare retningslinjen er at revisor skal benytte profesjonelt skjønn. Resultatet av dette er en stor grad av variasjon i vesentlighetsgrensene. Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB, 2010) understreker hvor viktig det er at revisor tar for seg kvalitative så vel som kvantitative betraktninger når vesentlighetsgrenser fastsettes. I likhet med PCAOB uttrykker International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB)

viktigheten av vesentlighetsbegrepet. Disse standardsetterne har også arbeidet for å forbedre finansiell rapportering og få mer informasjon om vesentlighet i revisjonsberetningen (Kristensen, 2015, s. 54).

I en studie gjennomført av Legoria, Melendrez og Reynolds i 2013, viste det seg at revisorer nesten bare vektla kvantitative faktorer ved fastsetting av vesentlighetsgrenser. Dette er til tross for at standardsettere uttrykkelig ønsker at både kvantitative og kvalitative faktorer skal vurderes sammen.

Funn fra en undersøkelse i Australia avdekket at brukerne av regnskapet sliter med å forstå vesentlighetskonseptets bruk i revisjon. De slet spesielt med å forstå hvordan kvalitative faktorer ble brukt, og hvordan de hang sammen med vesentlighetsgrenser (Houghton, Jubb & Kend, 2011, s. 482).

Det har kommet en ny standard som tar for seg sentrale forhold ved revisjonen grunnet et økt behov for en mer relevant revisjonsberetning som brukerne forstår (Revisorforeningen, 2016, 27.05). England og Nederland har allerede tatt i bruk den nye revisjonsberetningen og har fått gode tilbakemeldinger fra brukerne (Revisorforeningen, 2017, 22.02). Målet med denne standarden er å sikre brukernes tillit og forståelse for revisors konklusjon og beretning. Standarden heter ISA 701 og trådte i kraft fra regnskapsåret 2016. Revisorforeningen (2016, 27.05) nevner tre viktige endringer i revisjonsberetningen; konklusjonen kommer innledningsvis, beskrivelse av sentrale forhold blir obligatorisk i selskaper på børs, og beskrivelsene blir kortere.

Brukernes behov for en økt forståelse for hvordan vesentlighetsgrensen settes, er en stor del av motivasjonen for oppgaven vår. I tillegg er vesentlighet et tema som det er viktig å ha god innsikt i for enhver revisor.

Tidligere forskning

Denne oppgaven bygger på hva ISA 320 sier om kvantitative og kvalitative faktorer ved fastsettelse av vesentlighetsgrenser. Denne standarden inneholder ikke mye veiledning om revisors fastsettelse, og funnene vil derfor være spennende. Det er gjort en del, men ikke

mye, forskning på vesentlighet de siste tiårene. Det meste av forskningen er gjort på kvantitative faktorer, men kvalitative faktorer er også inkludert til en viss grad. McKee og Eilifsen (2000) er noen av dem som har bidratt på området. De nevner en rekke kvalitative faktorer og kvantitative tilnæringer for å fastsette vesentlighetsgrenser.

På starten av 1980-tallet eksisterte det lite forskning om vesentlighet, men interessen bygget seg opp mot slutten av tiåret (Messier, Martinov-Bennie, & Eilifsen, 2005, s. 157). I 1989 forsket Friedberg, Strawser og Cassidy på revisjonsmanualene til seks av de store selskapene i USA, hvor det ble undersøkt hvilke kvantitative og kvalitative faktorer som ble brukt for å vurdere vesentlighet (Messier et al., 2005, s. 158). Funnet viste at retningslinjene til selskapene varierte i stor grad. En lignende analyse ble gjort et tiår senere i Australia hvor konklusjonen ble tilnærmet den samme (Messier et al., 2005, s. 158).

Forskningen på vesentlighetsgrenser viser at det er en stor grad av variasjon blant revisorer. En årsak til dette er mangelen på klare retningslinjer (Iselin & Iskandar, 2000, s. 292). En annen årsak til variasjonen er kvalitative faktorer som vurderes, herunder type industri. Iselin og Iskandar (2000) påstår, i likhet med andre, at industri er en viktig faktor ved revisors vurdering av vesentlighet. Dette er i overensstemmelse med ISA 320 som nevner at typen enhet og bransje, er faktorer som kan påvirke hvilke referanseverdier som brukes. I forskningen til Iselin og Iskandar (2000) svarte 5 av 6 revisorer i undersøkelsen at industri var en viktig faktor i vesentlighetsvurderingen. Finans og detaljhandel var bransjene som ble brukt ettersom risikoen her er forskjellig. Detaljhandel har en mye lavere markedsrisiko enn finans. Resultatet ble at revisorene brukte en høyere vesentlighetsgrense på selskap som drev med handel. Dette støtter deres argument om at forskjeller i risiko kan føre til forskjeller i vesentlighetsgrenser.

Andre faktorer som det er forsket på er personlig karakteristikk og erfaring til revisorer. Estes og Reames (1988) fant ut at vesentlighetsgrenser blir påvirket av personen som fastsetter grensen. Faktorer som utdanning, erfaring, arbeidsplass, kjønn og alder ble inkludert i studien. Resultatet var at bare to av faktorene, alder og arbeidsplass, hadde en betydelig påvirkning på fastsettelsen av vesentlighetsgrenser.

Flere funn fra forskning har vist at strukturen i revisjonsselskapene vil påvirke vurderingen av vesentlighet. Chewning, Pany og Wheeler (1989) gjorde en undersøkelse av flere revisjonsselskaper og fant ut at de store selskapene hadde en tendens til å bruke høyere vesentlighetsgrenser enn de mindre. De fant også ut at den viktigste faktoren for revisors vesentlighetsvurdering i studien var endring i selskapets resultat.

Carpenter, Dirsmith og Gupta (1994) undersøkte erfaring og kultur i selskapene, og fant ut at dette hadde en stor påvirkning på revisors vurdering. Iselin og Iskandar (2000) mener at industri er en dimensjon av erfaring. Det betyr at jo mer erfaren en revisor er, desto mer vil industri eller bransje ha en betydning på fastsettelsen av vesentlighetsgrenser.

For å si noe om revisjonsselskapenes bruk av vesentlighetsgrenser i nyere tid er det verdt å nevne forskningen til Eilifsen og Messier (2015). De undersøkte veiledningen til de største revisjonsselskapene i USA. Kvalitative faktorer ble også vektlagt. Resultatet fra undersøkelsen var store likheter ved selskapenes bruk av kvantitative referanseverdier. Verdiene som ble brukt for å fastsette totalvesentlighetsgrensen var blant annet resultat før skatt, eiendeler, omsetning og egenkapital.

Struktur

Opgavens utforming består av syv kapitler, hvor det første er innledning. Innledningen starter med en kort presentasjon av tema og problemstilling, etterfulgt av tidligere forskning på området.

Kapittel 2 inneholder bakgrunnsinformasjon om revisor, revisjon og brukerne. Kapittel 3 er teoridelen av oppgaven og tar for seg den internasjonale revisjonsstandarden ISA 320, i tillegg til begreper som er sentrale for problemstillingen. Her gjennomgås de kvalitative faktorene og kvantitative referanseverdiene, og begreper knyttet til vesentlighet og risiko for vesentlig feilinformasjon. Avslutningsvis presenteres personlige karakteristikk, profesjonelt skjønn og erstatning, som kan ha en betydning for revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser.

Kapittel 4 presenterer oppgavens metodevalg, herunder forskningsdesign, datainnsamling, måling, reliabilitet og validitet. Oppgaven er basert på en kvalitativ metode, hvor datainnsamling har bestått av innhenting av sekundærdata i bøker og artikler, og primærdata gjennom individuelle dybdeintervju. Kapittel 5 presenterer funnene. Her kommer en kort presentasjon av intervjuobjektene og deres vurdering av selskapsspesifikke faktorer og caser. Deretter kommer analyse i kapittel 6 hvor funnene drøftes. Avslutningsvis kommer kapittel 7 som inneholder konklusjon og forslag til videre forskning.

Kapittel 2: Bakgrunn

Hva er revisjon og hvem er revisor

Innledningsvis er det hensiktsmessig å forklare hva revisjon er. Ordet revisjon har latinske røtter og betyr “ettersyn” (Gulden, 2010, s. 21). Det er nettopp dette revisjon dreier seg om, ettersyn eller kontroll av årsregnskap. Revisor fungerer som allmennhetens tillitsperson og formålet med revisjonen er å øke tilliten til brukerne av regnskapet (revl. § 1-2 og ISA 200.3). Gjennom revisjonsprosessen innhenter revisor bevis for å kunne bekrefte at årsregnskapet er korrekt presentert. Etter aksjelovens (1997) ordlyd skal denne bekreftelsen, gjennom en revisjonsberetning, avgis for hvert regnskapsår.

Revisors oppgave er beskrevet i ISA 200 pkt. 11:

- “å oppnå betryggende sikkerhet for at regnskapet totalt sett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil, og dermed gjøre det mulig for revisor å gi uttrykk for en mening om hvorvidt regnskapet i det alt vesentlige er utarbeidet i samsvar med et gjeldende rammeverk for finansiell rapportering; og
- å rapportere om regnskapet, og å kommunisere slik det kreves i ISA-ene, i samsvar med revisors funn.“

For å bli registrert, eller statsautorisert revisor, må man bli godkjent av finanstilsynet. Revisorlovens (1999) kapittel 3 stiller krav til utdanning, tre års praksis og vandel. Dette er nødvendig for å få godkjenning fra finanstilsynet. For å bli registrert revisor må man ha bachelorgrad i regnskap og revisjon, og for å bli statsautorisert må man ha master. Med begge titler er det krav om tre års variert praksis og en praktiskprøve. Det stilles også noen tilleggskrav til revisoren som skal være oppdragsansvarlig, blant annet at revisor må ha nødvendig sikkerhet i tilfelle han eller hun blir erstatningspliktig. Det er kun statsautoriserte revisorer som kan signere beretningen for børsnoterte selskap.

Revisjonsprosessen

Revisjon er en prosess som kan deles opp i fem trinn: oppdragsvurdering, forståelse, planlegging, gjennomføring og rapportering. Gjennom hele prosessen skal revisor følge loven og etterleve revisjonsstandardene. Det første revisor gjør er å foreta en oppdragsvurdering. Revisor må i dette steget vurdere om han eller hun har tilstrekkelig kompetanse, kapasitet, uavhengighet og integritet til å påta seg oppdraget. Revisor skal vurdere om det finnes grunner til at oppdraget ikke kan aksepteres. Det er også et krav etter Hvitvaskingsloven (2009) kapittel 2 at revisor må utføre kundekontroll som skal følges opp fortløpende så lenge oppdraget eksisterer.

Forståelse av enheten innebærer risikovurderingshandlinger for å identifisere risiko for vesentlige feil. Revisor skal forstå enheten, omgivelsene og enhetens interne kontroll. Følgende eksempler på risikovurderingshandlinger er nevnt i ISA 315: forespørsler til ledelsen, analyse av finansiell informasjon, inspeksjon av forretningsplaner og diskusjon i revisjonsteamet.

Under planleggingsfasen skal revisor lage en detaljert plan for revisjonens utførelse og utforme en strategi som revisjonen bygger på (Gulden, 2015, s. 426). Strategien skal beskrive innholdet i revisjonen, tidspunkt for utførelse og angrepsvinkelen (ISA 300.7). Revisjonsplanen skal omfatte typen og omfanget av planlagte risikovurderingshandlinger, og videre revisjonshandlinger. Her setter revisor en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett, og en arbeidsvesentlighetsgrense. Planleggingsfasen er et viktig steg i prosessen fordi den skal bidra til at revisjonen blir mest mulig effektiv, og danner rammen for revisjonen. ISA 300, som omhandler planlegging av revisjon av et regnskap, definerer at målet med planleggingsfasen er nettopp måleffektivitet.

Gjennomføring er trinnet hvor revisor utfører de planlagte revisjonshhandlingene for å hente inn revisjonsbevis. Eksempler på slike handlinger er inspeksjon av dokumenter, observasjon av varetelling, eksterne saldobekreftelser fra kunder og analytiske handlinger. Under gjennomføringstrinnet skal revisor revurdere vesentlighetsgrensen etter å ha samlet inn ny informasjon som kan ha betydning for revisjonen.

Gjennom disse trinnene har revisor skaffet seg en god forståelse av enheten og samlet inn bevis som danner grunnlaget for revisors konklusjon og rapportering. Revisor må ta stilling til feilinformasjon som er identifisert og deres virkning på regnskapet. I avslutningsfasen skal revisor avgi en konklusjon på årsregnskapet i form av en revisjonsberetning som uttrykker om det er en betryggende sikkerhet for at regnskapet kan godkjennes. Revisor kan avgi en umodifisert beretning, en såkalt normalberetning, eller en modifisert beretning. Hvis årsregnskapet ikke er i samsvar med lover og forskrifter eller inneholder vesentlig feilinformasjon som kan påvirke brukerne av regnskapet, må revisor avgi en modifisert beretning. Ved en modifisert beretning vil revisor uttrykke at han mener at generalforsamlingen ikke bør godkjenne regnskapet slik som det er. En modifisert beretning kan være negativ, med forbehold eller at revisor ikke kan uttale seg om regnskapet. Det som avgjør dette er om vesentlig feilinformasjon er gjennomgripende for regnskapet, med andre ord feilens omfang og betydning.

Brukernes behov for revisjon

Den viktigste kilden til økonomisk informasjon er årsregnskapet (NOU 1997:9, 1997, s. 93). Årsregnskapet skal presenteres årlig og gi et bilde av den økonomiske situasjonen en enhet befinner seg i. Et komplett årsregnskap inneholder resultatregnskap, balanse, noter, og eventuelt en kontantstrømpoppstilling og revisjonsberetning (Altinn, 2015b, 31.12). Formålet til årsregnskapet er å bidra med relevant informasjon som brukerne kan basere økonomiske beslutninger på. Beslutningsbehovet kan være knyttet til oppfølging og kontroll av ledelsen, verdsettelse og verdiskaping (Baksaas, 2016).

Revisor skal ta hensyn til hvem brukerne er når vesentlighetsgrenser fastsettes. For at arbeidet ikke skal være for omfattende definerer ISA 320 pkt. 4 at revisor kan forvente at brukerne er rimelig profesjonelle:

“Revisors fastsettelse av vesentlighet er gjenstand for profesjonelt skjønn og påvirkes av revisors oppfatning av hvilke behov for finansiell informasjon brukerne av regnskapet har.

I den forbindelse er det rimelig at revisor antar at brukerne:

- (a) Har rimelig kunnskap om forretningsmessige og økonomiske aktiviteter og regnskap og en vilje til å studere informasjonen i regnskapet med rimelig grundighet.

- (b) Forstår at regnskapet er utarbeidet, presentert og revidert i forhold til vesentlighetsgrenser;
- (c) Erkjenner de iboende usikkerhet ved måling av beløp basert på bruk av estimater, skjønn og vurdering av fremtidige hendelser; og
- (d) Fatter rimelige økonomiske beslutninger på grunnlag av informasjonen i regnskapet.”

For å få en bedre forståelse av hvem de ulike brukerne er, og hvorfor revisjon og hvilken vesentlighetsgrense revisor bruker kan være viktig for dem, presenteres noen av de viktigste her:

Eiere

Selskap som er regnskapspliktige etter regnskapslovens (1998) § 1-2 har revisjonsplikt. Revisor velges av et selskaps eiere eller generalforsamling. I et aksjeselskap velger generalforsamlingen revisor, og er formelt revisjonsberetningens adressat.

Eierne vil ha et stort informasjonsbehov ettersom de har investert midler i selskapet. Formålet til eierne vil være å oppnå en maksimal avkastning på kapitalen som er investert (Gulden, 2010, s. 34). Aksjonærene trenger derfor informasjon om dagens økonomiske situasjon for å vurdere om de skal beholde investeringen eller realisere sin andel. Minoritetsinteresser og potensielle investorer har også dette behovet.

Eiernes behov for revisjon kan også forklares gjennom prinsipal-agent teorien. Eierne er prinsipalen, og ledelsen agenten. Mellom dem kan det oppstå asymmetri av informasjon, såkalt prinsipal-agent problematikk, ved at eierne ikke er sikre på at de får korrekt informasjon fra ledelsen (Eilifsen, Messier, Glover, & Prawitt, 2014, s. 7). Problematikken oppstår når ledelsen har egne interesser i hovedfokus, framfor eierne og selskapet. Et eksempel på dette er hvis en leder mottar prosentvise bonusordninger basert på resultatet, som kan gi incentiver til å blåse opp resultatet for å få en høyere bonus. En slik problematikk kan til dels løses ved bruk av revisor. Revisor blir engasjert av eierne for å gjennomgå økonomisk informasjon som er gitt av ledelsen gjennom regnskapet. Revisors arbeid består i å sjekke at den økonomiske informasjonen som er gitt i regnskapet er

korrekt, og vil derfor bidra med å redusere den asymmetriske informasjonen ved at feil rapporteres til eierne gjennom beretningen som avgis. Eierne er ikke de eneste som er avhengig av revisor for å forhindre asymmetrisk informasjon, det samme gjelder for andre brukere av regnskapet.

Ledelsen

Ledelsen arbeider for å nå selskapets mål, og er avhengig av et helhetlig bilde av den økonomiske situasjonen. Ledelsen består av daglig leder og styret, og representerer selskapet utad. De har ansvaret for selskapets resultater, og vil arbeide for et godt forhold og tillit til interessentene. De skal ha en løpende oversikt over enheten og sørge for forsvarlig organisering og verdiskapning. Det er ikke alltid gitt at det enkelte styremedlem har full innsikt i selskapets drift og stilling. Revisjonsberetningen er tilgjengelig for ledelsen, og er en bekreftelse på om de har oppfylt sine plikter.

Kreditorer

Selskap har som oftest en del av finansieringen som lån i en bank, eller andre finansinstitusjoner. Banken som långiver er en kreditor som er avhengig av at selskapet kan betale for sine forpliktelser, og stille med betryggende sikkerhet for lån. Ofte har de egne krav til egenkapital eller resultat for at et selskap skal få ta lån hos dem. Banken som kreditor er følgelig interessert i selskapets økonomiske situasjon og årsregnskapet. Leverandører er kreditorer ettersom de leverer varer eller tjenester til selskapet mot betaling og trenger å være sikre på at de får betalt.

Kunder

Kunder til selskap er også en interessegruppe, men behovet for informasjon er ofte begrenset. Årsaken til dette er at kunder ofte betaler for og mottar en vare eller tjeneste samtidig, eller innen et begrenset tidsrom. For andre kunder vil årsregnskapet være ekstra viktig når levering går over lang tid. Et eksempel på dette er spesialtilpassede varer eller store anleggskontrakter. Da vil leveringssikkerhet ha stor betydning ettersom kundene er avhengig av levering.

Ansatte

Ansatte er en interessegruppe hvor behovet for informasjon vil variere i stor grad. På et kortsiktig perspektiv vil de ansatte opptre som kreditorer, de vil ha sikkerhet for at de mottar det som er kreditert. På lengre sikt vil de ansatte vite at de har en sikker arbeidsplass, lønn, og pensjon i tiden fremover. Ved ansettelse hos ny arbeidsgiver vil det være interessant for den ansatte å vite at selskapet ikke går konkurs om et år. Det kan også være viktig for de ansatte å vite om de får en fortjent del av verdien som skapes i selskapet. Informasjon om selskapets økonomiske stilling vil dermed være av interesse.

Skatte- og avgiftsmyndigheter

Myndighetene er avhengig av et riktig og helhetlig bilde av årsregnskapet for å få korrekt beløp på skatt og avgifter. Skattemyndighetene trenger informasjon om skattepliktig inntekt til selskapet slik at de kan beregne skattekostnaden. Skattemyndighetene er en interessant på lik linje med andre, men etter SA 3801 skal revisor benytte en særskilt og lavere vesentlighetsgrense (Gulden, 2010, s. 28). Dette innebærer mer omfattende kontrollhandlinger. Det følger av forskriften til skatteforvaltningsloven (2016) og SA 3801 at revisor også skal skrive under på enhetens næringsoppgave og kontrolloppstilling over lønnsopplysninger dersom skatter og avgifter foreligger slik det skal.

Samfunnet

Allmennheten vil ha et generelt behov for å bekrefte den økonomiske situasjonen til selskaper. Det vil ha størst samfunnsmessig betydning for steder hvor lokalsamfunnet er sterkt preget av noen få aktører. Det vil da være av interesse å vite om selskapene er solide og vil fortsette på lang sikt (NOU 1997:9, 1997, s. 97). Behovet er begrunnet i befolkningsutvikling og næringsutvikling som vil ha betydning for fremtiden (Gulden, 2010, s. 36). Samfunnet vil også vektlegge at ting foregår på en forsvarlig måte.

Kapittel 3: Teori

Oppgaven bygger på en teoretisk tilnærming med fokus på hva de internasjonale revisjonsstandardene sier om kvalitative og kvantitative faktorer. Innledningsvis blir begrepet vesentlighet og ISA 320 presentert, som nevner kvalitative og kvantitative faktorer revisor kan ta hensyn til når vesentlighetsgrenser fastsettes i planleggingsfasen. Deretter kommer en presentasjon av de kvalitative faktorene som kan påvirke revisors valg av en hensiktsmessig referanseverdi, etterfulgt av kvantitative referanseverdier. Videre blir det forklart hvordan brukerne vil variere med de kvalitative faktorene oppgaven bygger på, som er størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad.

Deretter blir det gjennomgått ulike begreper knyttet til vesentlighet; feilinformasjon, risiko for vesentlig feilinformasjon, total- og arbeidsvesentlighet, grense for ubetydelige feil, og vesentlighet knyttet til skatt og avgift. Disse begrepene er sentrale for revisor i planleggingsfasen. Personlige karakteristikk og profesjonelt skjønn har også blitt inkludert ettersom det kan resultere i ulike beslutninger om vesentlighet. Tilslutt kommer eksempler knyttet til revisors erstatningsplikt og hvorfor revisor må være klar over denne. Her kan vi se en direkte tilknytning til hvordan feil vesentlighetsgrense kan føre til at brukerne av regnskapet velger å saksøke revisor for erstatning.

Definisjon av vesentlighet

Formålet med revisjon er å redusere risikoen for at det eksisterer feilinformasjon i regnskapet, og således øke brukernes tillit. Det står i revisorloven (1999) og ISA 200 at revisor skal oppnå betryggende sikkerhet for at regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil. I revisjon brukes begrepet vesentlighet for å avgjøre betydningen av feilinformasjon i regnskapet. Formålet med fastsettelse av vesentlighet er å kunne identifisere feilinformasjon som har en betydning for de økonomiske beslutningene brukerne tar basert på regnskapet. Feilinformasjon vil være vesentlig dersom kunnskap om feilinformasjonen rimelig kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger til brukerne av årsregnskapet (Gulden, 2010, s. 97). Revisor må av den grunn alltid ha i tankene hvordan brukerne ville reagert dersom de hadde kunnskap om feilinformasjonen som blir oppdaget. Det er derfor ikke nødvendig at revisor henger

seg opp i hver feil som blir funnet. Dersom revisor skulle ha hengt seg opp i hver enkelt feil, store og små, ville revisjonen blitt altfor kostbar og tidkrevende.

ISA 320

Tittelen på ISA 320 er 'Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av revisjon'. Den internasjonale standarden ble innført i 2010 for å klargjøre bruken av vesentlighet og sikre en effektiv revisjon (Andersen & Eilifsen, 2010, s. 38). Revisor har som mål å anvende vesentlighetskonseptet på en hensiktsmessig og effektiv måte ved planlegging og gjennomføring av revisjonen (ISA 320.8). Standarden har et fokus på brukerne av regnskapet og hva de vil reagere på. Et nytt krav som ble innført med denne standarden er arbeidsvesentlighet. Det er også et økt fokus på dokumentasjon av revisjonsarbeid i denne standarden i forhold til tidligere.

Standardens virkeområde er definert som følger:

“Denne internasjonale revisjonsstandard (ISA-en) omhandler revisors oppgaver med og plikter til å anvende vesentlighetskonseptet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon av et regnskap.” (ISA 320.1).

Formålet med fastsettelse av vesentlighet følger av ISA 320 pkt. 6:

“Ved planlegging av revisjonen foretar revisor skjønnsmessige vurderinger av størrelsen på feilinformasjon som vil bli ansett som vesentlig. Disse skjønnsmessige vurderingene gir grunnlag for å:

- a. Fastsette typen, tidspunktet og omfanget av risikovurderingshandlinger.
- b. Identifisere og vurdere risikoene for vesentlig feilinformasjon.
- c. Fastsette typen, tidspunktet og omfanget av videre revisjonshandlinger.”

Kvalitative faktorer

Vesentlighetsgrenser er ikke bare en tallmessig beregning, kvalitative faktorer vil også ha en betydning. Kalkulerte vesentlighetsgrenser basert på kvantitative referanseverdier kan påvirkes av revisors skjønn og vurdering av kvalitative faktorer (McKee & Eilifsen, 2000, s. 2). Det kan være at revisor finner det nødvendig å øke eller redusere

vesentlighetsgrenser som en følge av disse faktorene. ISA 320.A3 nevner flere kvalitative faktorer som kan påvirke revisors bruk av referanseverdier:

“Fastsettelse av vesentlighet innebærer at det utøves profesjonelt skjønn. Det anvendes ofte en prosent på en valgt referanseverdi som utgangspunkt for å fastsette vesentlighet for regnskapet totalt sett. Faktorer som kan påvirke identifiseringen av en hensiktsmessig referanseverdi omfatter de følgende:

- Elementene i regnskapet (for eksempel eiendeler, gjeld, egenkapital, inntekter, kostnader);
- Hvorvidt det finnes poster som brukerne av den bestemte enhetens regnskap tenderer til å fokusere på (brukerne har for eksempel en tendens til å fokusere på overskudd, inntekter eller nettoeiendeler for å vurdere resultatet);
- Typen enhet, hvor enheten befinner seg i sin livssyklus samt bransjen og de økonomiske omgivelsene som enheten opererer i;
- Enhetens eierstruktur og måten den er finansiert på (dersom en enhet for eksempel utelukkende er finansiert med gjeld i stedet for egenkapital, kan brukerne legge større vekt på eiendeler, og krav på dem, enn på enhetens inntekter); og
- Referanseverdiens relative volatilitet.”

Faktorene ISA'en nevner er: elementer eller poster i regnskapet, brukernes fokus, bransje og omgivelser, typen enhet, eierstruktur, finansiering og hvor volatile referanseverdiene er. Standarden sier at disse faktorene kan påvirke revisors valg av referanseverdier, men det utdypes ikke noe mer om hvordan, eller i hvilken retning. De kvalitative faktorene oppgaven fokuserer på er størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad. Disse vil derfor bli presentert først, etterfulgt av de øvrige faktorene ISA 320 nevner.

Størrelse og børsnotering

Størrelse er en karakteristikk på typen enhet som er verdt å nevne. Det finnes tre omtalte selskapsstørrelser: små, mellomstore og store foretak. Mellomstore foretak er selskap som ikke faller inn under definisjonen av små og store foretak. Et selskap går under

definisjonen små foretak etter regnskapsloven (1998) dersom to av de følgende kriteriene er oppfylt (Regnskapsloven, 1998, § 1-6):

- salgsinntekter overstiger ikke 70 millioner kroner
- balansesum overstiger ikke 35 millioner kroner
- gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret overstiger ikke 50 årsverk

Etter regnskapsloven (1998) er store foretak allmennaksjeselskap og børsnoterte selskap. Andre regnskapspliktige selskap kommer også under definisjonen etter spesielle bestemmelser gitt av departementet (Altinn, 2016, 08.04). Det er et lovmessig krav i Norge å ha minst 1 million kroner for å registreres som et allmennaksjeselskap (Allmennaksjeloven, 1997, § 3-1). Et selskap må være registrert som et allmennaksjeselskap for å kunne børsnoteres. Store foretak som er notert på børsen har typisk mange aksjonærer og henvender seg til allmennheten (Knudsen, 2015). I 2015 var det 238 allmennaksjeselskap og over 264 000 aksjeselskap i Norge (Knudsen, 2015). Siste kvartal i 2016 var det registrert 116 børsnoterte foretak i Norge (Statistisk Sentralbyrå, 2017). Antallet store foretak er derfor veldig lavt.

Eierstruktur

Eierstruktur er en annen faktor som vil variere blant selskap. Små selskap vil typisk ha få aksjonærer og de vil gjerne være de samme som styrer selskapet. Allmennaksjeselskap som er på børsen kan ha tusenvis av aksjonærer, hvor den største delen av aksjonærene ikke deltar i selskapets drift og kun får informasjon fra årsregnskapet. Andelen av aksjer i et selskap vil ha betydning for aksjonærens innflytelse. En aksjonær kan eie 35% av et selskap og ikke ha overvekt av aksjene. Er de resterende aksjene fordelt mellom spredte aksjonærer som bare eier 5-10 % hver, vil aksjonæren som eier 35% likevel kunne ha reell bestemmende innflytelse, såkalt negativt flertall.

Gjeldsgrad

Finansiering er anskaffelse av kapital til et selskap og kan skje ved bruk av egenkapital eller anskaffelse av gjeld (Finansiering, 2014). Egenkapitalen kan være innskutt eller opptjent. Det finnes to typer gjeld, kortsiktig og langsiktig. Det som skiller disse er

tidshorisonen for bruken. Langsiktig gjeld er til varig bruk, mens kortsiktig gjeld skal tilbakebetales innen et år (Regnskapsloven, 1998, § 5-13 jf. § 5-1). Valget av finansiering vil påvirke selskapets likviditet, med andre ord betalingsevne.

Lite gjeld og mye anleggsmidler i balansen vil normalt bety et godt lånepotensial (Sending, 2006, s. 21). Risikoen øker med graden av gjeld (Dahl, 2006). Gjeldsgraden uttrykker andelen gjeld i et selskap. En forholdsmessig høy gjeldsgrad kan også resultere i at selskapet ikke får nye lån i banken. Låneklausuler begrenser nemlig mulighetene til aksjonærene og ledelsen. Jo mer gjeld, desto strengere krav stiller banken.

Aksjeloven (1997) § 3-4 stiller krav til forsvarlig egenkapital og likviditet. Bestemmelsen sier at et selskap skal sikre at det kontinuerlig har en egenkapital og likviditet som er forsvarlig etter selskapets risiko og omfang. Videre gir lovens § 3-5 styret et krav om handleplikt dersom egenkapitalen er lavere enn det som anses å være forsvarlig.

Regnskapselementer og brukernes fokus

Elementene i regnskapet varierer etter type selskap, og påvirker valget av en hensiktsmessig referanseverdi. For å illustrere dette kan et eiendomsselskap og en handelsvirksomhet nevnes som et utgangspunkt. Et eiendomsselskap vil ha store balanseverdier knyttet til anleggsmidler, herunder varige driftsmidler (Regnskapsloven, 1998, § 5-1). Inntektene vil derimot være minimale til de store balanseverdiene. Som en motsetning til dette har flere handelsvirksomheter en omsetning som overstiger summen av eiendelene. Konsekvensen av dette er en mer resultatbasert tilnærming når det kommer til referanseverdiene. Disse eksemplene illustrerer at det kan være fornuftig, ut i fra brukernes perspektiv, at revisor ender opp med å bruke referanseverdier knyttet til eiendelene når et eiendomsselskap skal revideres, og omsetning, eller resultat før skatt, når det dreier seg om en handelsvirksomhet.

Typen enhet og bransje

Valg av selskapets organisasjonsform kan ha betydning for kreditorenes behov for revisjon ettersom ansvaret for gjeld er forskjellig. Selskap kan velge mellom å organisere seg som

en selvstendig enhet i form av et selskap med personlig ansvar, et enkeltpersonsforetak, et aksjeselskap eller et samvirkeforetak (Altinn, 2015a, 31.12). Eierne i et aksjeselskap er ikke personlig ansvarlig for selskapets gjeld i motsetning til selskap med personlig ansvar. Dette vil påvirke kreditorenes mulighet til å få inn sine krav mot selskapet (NOU 1997:9, 1997, s. 95).

Bransje er et begrep som brukes for å forklare typen næring. Forskningen til Iselin og Iskandar (2000) konkluderte med at industri eller bransje vil ha en påvirkning på revisors risikovurdering og fastsettelse av vesentlighetsgrenser. Det er derfor grunn til å tro at revisor vil sette en lavere vesentlighetsgrense i bransjer med høy risiko.

Økonomiske omgivelser

Økonomiske omgivelser er en annen faktor som er nevnt. Dette innebærer eksterne omgivelser i selskapets miljø slik som renter, inflasjon, skatt, konkurrenter, leverandører, kunder og substitutter på markedet. En enhets makromiljø består av følgende: politiske, samfunnsmessige, sosiokulturelle, teknologiske, økonomiske og lovmessige forhold (Dess, Lumpkin, Eisner, & McNamara, 2014, s. 43). Disse omgivelsene vil direkte eller indirekte, påvirke et selskaps posisjon i markedet og lønnsomhet. Eksempelvis sier standardene at teknologisk utvikling er et punkt som kan påvirke revisors risikovurdering, ettersom det kan resultere i ukurante varer som ikke er nedskrevet (ISA 200.A38). En slik teknologisk utvikling kan også påvirke revisors bruk av referanseverdier.

Livssyklus

Livssyklus er også nevnt i standarden. Livssyklusen til et selskap kan deles i følgende faser: introduksjon, vekst, modning og tilbakegang (Skøyen & Thoresen, 2013). Med disse fasene følger et ulikt salgsvolum og lønnsomhet. Dette innebærer at det kan være mer hensiktsmessig for revisor å bruke resultat før skatt når vesentlighetsgrenser skal settes i en enhet som befinner seg i modningsfasen i motsetning til introduksjonsfasen. I introduksjonsfasen er nemlig kostnadene gjerne høye og lønnsomheten lav.

Volatilitet

Med volatilitet menes at det kan være lite hensiktsmessig å bruke en referanseverdi som varierer veldig fra et år til det neste, når resten av regnskapet ikke er like volatilt. For eksempel kan revisor bruke omsetning som en kvantitativ referanseverdi i et selskap med et volatilt resultat (ISA 320.A4). Etter ISA 315 skal revisor gjennomføre analytiske handlinger i risikovurderingsfasen, for eksempel en analyse av resultatet og utviklingen de siste fem årene. Dette vil gi revisor et innblikk i om det vil være en hensiktsmessig referanseverdi.

Kvantitative faktorer

Revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser er en avgjørelse som baserer seg på flere faktorer, både kvalitative og kvantitative (McKee & Eilifsen, 2000, s. 2). Revisors skjønnsmessige vurdering av kvalitative faktorer danner grunnlaget for revisors bruk av kvantitative referanseverdier. Kvantitative faktorer brukes for å beregne en tallmessig verdi som en vesentlighetsgrense kan være, for eksempel 5 % av resultat før skatt. ISA 320 pkt. A4 gir følgende eksempler på referanseverdier:

“Eksempler på referanseverdier som kan være hensiktsmessige ut fra omstendighetene ved enheten omfatter kategorier av rapporterte poster som for eksempel resultat før skatt, samlede inntekter, bruttofortjeneste og samlede kostnader, samlet egenkapital eller verdi av nettoeiendeler. Resultat før skatt for videreført virksomhet blir ofte brukt for kommersielle enheter. Når fortjenesten før skatt for videreført virksomhet er volatil, kan andre referanseverdier være mer hensiktsmessige, som for eksempel bruttofortjeneste eller samlede inntekter.”

Når kvantitative tilnærminger for å finne vesentlighet brukes vil det være normalt for revisor å se på årets prognoser for tall, budsjetter og de faktiske regnskapstallene for foregående år. Dersom revisor er kjent med fremtidige hendelser som kan eller vil påvirke regnskapet når det avlegges, skal det tas høyde for i prognosen.

De kvantitative tilnærmingene kan deles opp i fire kategorier: tommelfingerregler, variable regler, gjennomsnittsmetoder og formelmetoder (McKee & Eilifsen, 2000, s. 4).

Tommelfingerregler bruker en enkel finansiell variabel for å kalkulere en vesentlighetsgrense. Disse variablene er resultatet av selskapspolicy og vil variere. McKee og Eilifsen (2000) nevner følgende eksempler på tommelfingerregler: 5 % av resultat før skatt, 0,5 % av totale eiendeler, 1 % av egenkapitalen og 0,5 % av omsetning.

De variable reglene består av intervaller av proSENTSATSER basert på størrelsen på selskapet. Her brukes tommelfingerregler som proSENTSATSER av finansielle variabler, men proSENTSATSENE varierer etter størrelsen på selskapet. Når størrelsen på selskapet øker reduseres proSENTSATSEN på den finansielle variabelen.

Blandings- eller gjennomsnittsmetoder bruker et gjennomsnitt eller vekting av flere tommelfingerregler. Dette gjøres ved at man først bruker tommelfingerregler for å finne proSENTSATSER av de finansielle variablene man ønsker, deretter brukes enten gjennomsnittet av disse verdiene, eller en vektet andel, alt etter hva som er mest hensiktsmessig. Sluttresultatet blir vesentlighetsgrensen.

Formelmetoder bruker en matematisk formel som settes ut fra en statistisk analyse. Dataene som brukes i analysen er en samling av vesentlighetsgrenser til et stort utvalg av selskap. Denne metoden blir en variasjon av blandings- eller gjennomsnittsmetoden ved at det som regel brukes tommelfingerregler som grunnlag for vesentlighetsgrensen til de enkelte selskapene i den statistiske analysen.

Revisor kan benytte seg av en rekke ulike referanseverdier og proSENTSATSER for å fastsette totalvesentlighetsgrensen. Resultat før skatt er noe mange vil vurdere først, og forskning viser at denne referanseverdien blir mest brukt (Eilifsen & Messier, 2015, s. 11). Her er noen eksempler på referanseverdier som kan være hensiktsmessige:

Vesentlighetsgrenser fra fagboken Auditing and Assurance Services (Eilifsen et al., 2014, s. 84):

<i>Omsetning</i>	<i>0,5 - 5 %</i>
<i>Resultat før skatt</i>	<i>3 - 10 %</i>
<i>Netto eiendeler</i>	<i>3 - 5 %</i>
<i>Totalkapital</i>	<i>0,25 - 2 %</i>
<i>Egenkapital</i>	<i>1 - 5 %</i>

Revisjonsmetodikken Descartes (Norges Kommunerevisorforbund, 2016, 15.11, s. 6):

<i>Omsetning</i>	<i>0,50 - 1 %</i>
<i>Bruttofortjeneste</i>	<i>1,50 - 3 %</i>
<i>Resultat før skatt</i>	<i>5 - 10 %</i>
<i>Totalkapital</i>	<i>0,50 - 1 %</i>
<i>Egenkapital</i>	<i>5 - 10 %</i>

Revisor bruker skjønn for å fastsette hvilke av disse referanseverdiene som vesentlighetsgrensen skal utarbeides fra. Revisor har da i tankene hvem brukerne er, deres forventninger og hva de vil reagere på, samt selskapsspesifikke faktorer.

Referanseverdiene og bruken av skjønn resulterer i at revisorer kan fastsette forskjellige vesentlighetsgrenser selv om de har tilgang på identisk informasjon.

Brukerne

Formålet med revisjonen er å øke tilliten til brukerne av regnskapet. Revisor skal derfor ta hensyn til brukerne gjennom hele revisjonsprosessen. Brukerne er også de som påvirker mest hva vesentlighetsgrensen blir i planleggingsfasen (Andersen & Eilifsen, 2010, s. 38). Interessenter av regnskapet vil typisk være ledelsen, ansatte, eiere, långivere, leverandører, kunder, skatte- og avgiftsmyndigheter, potensielle investorer og samfunnet (Gulden, 2010, s. 33). Disse brukerne vil variere etter flere forhold, og kan være alt fra noen få personer til tusenvis. Hvem brukerne av regnskapet er kan variere etter de kvalitative faktorene til et selskap.

Et lite selskap vil typisk ha færre brukere enn et mellomstort eller stort selskap. Et lite selskap har gjerne salgsinntekter på under 70 millioner, en balansesum på under 35 millioner og mindre enn 50 ansatte. Disse forholdene kan resultere i en mindre brukergruppe. For å sammenligne kan et aksjeselskap som er notert på børs ha flere hundre ansatte og tusenvis av aksjonærer. Salgsinntektene og balansesummen vil da også være betydelige, og selskapet har gjerne flere brukere å forholde seg til som banker, leverandører og kunder. I tillegg til at samfunnet og offentlige myndigheter vil ha en større interesse i selskapet.

Feilinformasjon

Formålet med revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser er å identifisere og vurdere feilinformasjon. Lovverket definerer vesentlig feilinformasjon som et resultat av misligheter eller feil. Det er viktig å skille mellom disse typene feilinformasjon. En feil er utilsiktet og kan forekomme hvor som helst (ISA 240.2). Det kan for eksempel være at et feil beløp har blitt tastet inn på en faktura eller at en faktura har blitt registrert to ganger. En mislighet er derimot en bevisst og tilsiktet handling som fører til vesentlig feilinformasjon i regnskapet (ISA 240.3). Misligheter er bedrageri og manipulering av regnskap som begås ulovlig for å oppnå en fordel. Det er en høyere risiko for at feilinformasjon som er følge av misligheter ikke oppdages enn feilinformasjon som følge av feil. Revisor har derfor en plikt til å utføre spesielle risikovurderingshandlinger for å samle inn informasjon som kan brukes til identifisering av risikoene for vesentlige feil som skyldes misligheter (ISA 240.16).

ISA 450 pkt. A16 nevner flere eksempler på omstendigheter som kan påvirke vurderingen av vesentlighet av feilinformasjonen, blant annet: etterlevelse av regulatoriske krav eller lånevilkår, økning i ledelsens godtgjørelse, og økonomiske og bransjemessige forhold. Det er viktig at revisor er i stand til å identifisere feilinformasjon og vurdere om den er vesentlig. Sett bort fra særlige omstendigheter anses feilinformasjon som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet overstiger vesentlighetsgrensen (ISA 320.2).

Risiko for vesentlig feilinformasjon

Et viktig steg før vesentlighet skal fastsettes er vurderingen av risiko for vesentlige feil. Dette er et moment i revisjonsrisikoen. Risiko for vesentlige feil er risikoen for at det eksisterer feilinformasjon som er vesentlig før regnskapet blir revidert (ISA 200.13n). Denne består av kontrollrisiko og iboende risiko. ISA 200 definerer iboende risiko som:

“Iboende risiko – muligheten for at en påstand om en transaksjonsklasse, kontosaldo eller tilleggsopplysning kan inneholde feilinformasjon som kan være vesentlig, enten enkeltvis eller sammen med annen feilinformasjon, før eventuelle tilhørende kontroller tas i betraktning.” (ISA 200.13n(i)).

Iboende risiko danner sammen med kontrollrisiko grunnlag for omfanget av revisjonen, og vil påvirke planleggingsfasen. Hvis revisor anser det som stor sannsynlighet for at det er mye feil i regnskapet før kontroller vurderes, vil det indikere en høy iboende risiko.

“Kontrollrisiko – risikoen for at feilinformasjon som kan forekomme i en påstand om en transaksjonsklasse, kontosaldo eller tilleggsopplysning og som kan være vesentlig, enten enkeltvis eller sammen med annen feilinformasjon, ikke forhindres eller avdekkes og korrigeres i rett tid av enhetens interne kontroll.” (ISA 200.13n(ii)).

Begrepet kontrollrisiko brukes når revisor skal vurdere hvor god den interne kontrollen til et selskap er. Kontrollrisikoen sier noe om hvor effektiv den interne kontrollen er til å fange opp feilinformasjon i regnskapet. Kontrollrisikoen er høy når kontrollen er svak og ikke i stand til fange opp feil som kan være vesentlige.

Et annet momentet av revisjonsrisiko er oppdagelsesrisiko. Dette er risikoen for at feilinformasjon ikke oppdages når revisor utfører revisjonshandlinger. Revisor setter oppdagelsesrisikoen etter at risikoen for vesentlige feil er satt. Oppdagelsesrisiko utgjør, sammen med risikoen for vesentlig feilinformasjon, det som kalles revisjonsrisiko.

Revisjonsrisikoen kan illustreres som en funksjon:

“Revisjonsrisiko = Risiko for vesentlig feilinformasjon * Oppdagelsesrisiko” (Gulden, 2010, s. 115)

Revisjonsrisiko er risikoen for at revisor uttrykker feil mening om regnskapet i beretningen. Revisor skal oppnå en akseptabel sikkerhet for at regnskapet er uten vesentlige feil. Akseptabel sikkerhet er i praksis rundt 95 %. Det vil si at det eksisterer en revisjonsrisiko for at det finnes 5 % feilinformasjon i regnskapet (Eilifsen et al., 2014, s. 98). Høy risiko for vesentlig feilinformasjon fører til at oppdagelsesrisikoen må være lav for å få revisjonsrisikoen ned på et akseptabelt nivå.

Revisor skal ved å revidere et årsregnskap oppnå betryggende sikkerhet for at regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Ved betryggende sikkerhet er sikkerheten høy, men ikke absolutt på grunn av iboende begrensninger ved revisjonen. Iboende begrensninger gjør at ikke all feilinformasjonen blir avdekket, og at revisjonsrisikoen ikke blir lik null. Dette skyldes blant annet finansiell rapportering, revisjonshandlingenes natur, og tid og kostnad ved utførelse av revisjonen (ISA 200.A45).

Risikoen for vesentlig feilinformasjon blir identifisert gjennom risikovurderingshandlinger. Dette innebærer å opparbeide seg en forståelse av enheten og miljøet den operer i. ISA 315 nevner blant annet kartlegging av eierstruktur og finansiering, som også er to av faktorene i denne undersøkelsen. I tillegg til å forstå enheten, er det viktig å opparbeide en forståelse av den interne kontrollen til selskapet, både hvordan den fungerer og om den er i stand til hindre dannelse av feilinformasjon i regnskapet.

Etter at revisor har fullført risikovurderingshandlingene blir risikoen for vesentlig feilinformasjon satt. Dette er med å danne grunnlaget for omfanget av videre revisjonshandlinger. Det er ikke en direkte sammenheng mellom risiko og vesentlighetsgrenser. Risiko for vesentlige feil og vesentlighetsgrenser er uavhengige av hverandre, men definerer samlet hvor mye revisjonshandlinger som er nødvendige. Vurderes risikoen for vesentlig feilinformasjon til å være høy, vil det være behov for en betydelig mengde revisjonshandlinger for å få en lav oppdagelsesrisiko. Det vil likevel ikke føre til at vesentlighetsgrensen settes lavt for å kompensere for den lave oppdagelsesrisikoen. En lav vesentlighetsgrense gjør at flere beløp og poster i regnskapet blir vurdert som vesentlige, og dermed blir revisjonen mer omfattende.

Total og arbeidsvesentlighet

I revisjonen skal det fastsettes en totalvesentlighetsgrense og en arbeidsvesentlighetsgrense. ISA 320 pkt. 10-11 krever at disse grensene skal fastsettes ved planleggingsfasen i revisjonen. Det skal også settes en særskilt vesentlighetsgrense ved særlige omstendigheter hvor feilbeløp som er lavere enn totalvesentlighetsgrensen kan påvirke brukerne. Et eksempel på dette er transaksjoner med nærstående parter, som er avhengig av bruk av profesjonelt skjønn fra revisors side (ISA 320.A10).

Når revisor skal fastsette totalvesentlighetsgrensen, eller fastsette en eller flere særskilte vesentlighetsgrenser, er det viktig å tenke gjennom hvilke størrelser på feil som brukerne vil reagere på. Revisor må ha i tankene hvem brukerne er og hvem som er sentrale for det enkelte selskapet, og gjerne om noen er viktigere enn andre. Det vil være vanskelig å vite hva brukerne av regnskapet vil basere seg på, og hvor mye de forstår av den økonomiske

informasjonen. For å gjøre oppgaven enklere kan revisor anta at brukerne har en viss økonomisk forståelse.

Arbeidsvesentlighetsgrensen settes lavere enn totalvesentlighetsgrensen (Andersen & Eilifsen, 2010, s. 38). Den skaper en sikkerhetsmargin som skal redusere muligheten for at summen av total feilinformasjon er større enn totalvesentlighetsgrensen for regnskapet (ISA 320.9). Denne grensen settes lavt hvis revisor forventer mye feil, og høyt hvis det forventes lite feil. Størrelsen på arbeidsvesentlighetsgrensen påvirker omfanget av videre revisjonshandlinger. Settes grensen lavt, øker det omfanget. Større omfang er både tidkrevende og kostbart, grensen bør derfor ikke settes unødvendig lavt. På lik linje må den ikke settes for høyt, slik at man risikerer å ikke utføre revisjonshandlinger på poster som egentlig er vesentlige, og i verste fall avgi feil konklusjon på regnskapet.

Vesentlighetsgrensene skal revurderes i løpet revisjonsprosessen når det kommer frem informasjon som tilsier at grensene burde settes annerledes (ISA 320.12). De skal blant annet revurderes når revisor har funnet feil i regnskapet som ledelsen ikke ønsker å korrigere (ISA 450.8-10).

Underveis i revisjonen dokumenterer revisor arbeidet sitt. ISA 320 pkt. 14 stiller krav til hva som må dokumenteres knyttet til vesentlighetsgrensene. Her nevnes blant annet total-, særskilt-, og arbeidsvesentlighetsgrense. I tillegg må det redegjøres for hvordan grensene har blitt satt og eventuelle revurderinger. Denne dokumentasjonen er viktig i tilfellet noen senere skulle ha et behov for å se gjennom den, og da er det viktig at revisor har gode begrunnelser for størrelsene. Dette kan, som tidligere forklart, være viktig dokumentasjon for revisor i tilfelle man blir saksøkt for erstatning.

Vesentlighet knyttet til skatt og avgift

Revisor kan utføre attestasjonsoppdrag for kontroll av og rapportering om grunnlag for skatter og avgifter som reguleres av SA 3801. Etter pkt. 9 i standarden blir revisor automatisk pålagt å utføre denne særattestasjonen når et revisjonsoppdrag aksepteres. Standarden sier at revisor må ha et større omfang av kontrollhandlinger knyttet til skatt og avgift enn for vesentlighetsgrensen til regnskapet ellers. Vurderingen om feil som

avdekkes under revisjonen knyttet til skatt og avgift anses som vesentlige, er avhengig av hvordan myndighetene ville ha reagert dersom de var kjent med feilene. I følge standarden er det ikke nødvendig å tallfeste denne vesentlighetsgrensen, i motsetning til de andre vesentlighetsgrensene.

Grense for ubetydelige feil

Når totalvesentlighetsgrensen og arbeidsvesentlighetsgrensen settes, skal revisor fastsette en beløpsgrense for klart ubetydelige feil. Dette er feil som verken alene eller samlet er vesentlig for regnskapet (Andersen & Eilifsen, 2010, s. 41). Revisor må derfor ikke akkumulere alle feilbeløp som kommer under grensen for klart ubetydelige feil når identifisert feilinformasjon samles inn og vurderes (ISA 450.A2).

Det er ikke nødvendig for revisor å informere ledelsen om feilinformasjon som er under grensen for klart ubetydelige feil. Det er heller ikke nødvendig å bruke tid på at denne feilinformasjonen skal rettes opp, ettersom den ikke antas å påvirke brukerne dersom de var klar over feilinformasjonen.

Grensen for ubetydelige feil er også en skjønnsmessig vurdering, og det vil variere blant revisjonsselskap og revisorer hvilken tallstørrelse som brukes. Ofte vil det være en prosentsats av totalvesentlighetsgrensen eller arbeidsvesentlighetsgrensen. Et viktig aspekt ved ubetydelige feil er at med en gang det er tvil om en feil er ubetydelig eller ikke, er den betydelig (ISA 450.A2).

Personlige karakteristikk til revisor

Revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser kan variere med de personlige karakteristikk han eller hun innehar. Estes og Reames (1988) fant ut gjennom en multivariat analyse at det kun var alder og arbeidsplass som hadde en signifikant påvirkning for hvordan vesentlighetsgrensen settes. De studerte utdanning, erfaring, arbeidsplass, kjønn og alder. Undersøkelsen viste at utdanning, erfaring og kjønn ikke hadde en signifikant påvirkning. Chewning, Pany og Wheeler (1989) fant også ut at arbeidsplass hadde en betydning, ved at de store revisjonsselskaper hadde en tendens til å

bruke høyere vesentlighetsgrenser enn de små. For å se om noen av disse tidligere funnene også stemmer for denne undersøkelsen, vil likheter og ulikheter i karakteristikker mellom intervjuobjektene bli studert.

Profesjonelt skjønn

Profesjonelt skjønn skal brukes av revisor gjennom hele revisjonen, og er en viktig del av fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Profesjonelt skjønn er definert i ISA 200 som følger:

“Profesjonelt skjønn (Professional judgment) – anvendelsen av relevant opplæring, kunnskap og erfaring innenfor rammen av standarder for revisjon, regnskap og etikk når det fattes informerte beslutninger om hvilke handlingsplaner som er hensiktsmessige etter omstendighetene ved revisjonsoppdraget.”

Definisjonen sier at profesjonelt skjønn er noe revisor opparbeider seg gjennom opplæring og erfaring, og utøvelsen kan derfor variere. Etter ISA 200 pkt.16 skal revisor bruke profesjonelt skjønn ved beslutninger relatert til vesentlighet. Revisor kan som tidligere nevnt benytte seg av referanseverdier og faktorer som bransje, eierstruktur og gjeldsgrad når grensene settes. Hvilken referanseverdi, eller hvilket beløp man havner på, vil være avhengig av revisors profesjonelle skjønn. Det vil derfor være interessant å se hvordan revisorer med forskjellig erfaring og selskapsbakgrunn tar beslutninger om vesentlighet, og hva de vektlegger. Ettersom ISA 320 er uten strenge rammer for hvordan man skal fastsette vesentlighetsgrensen, kan det være stor variasjon blant revisorer, hvor en del av variasjonen kan tilegnes den enkelte revisors utøvelse av profesjonelt skjønn.

Erstatning

Hvilket beløp revisor setter vesentlighetsgrensene på er viktig for at revisjonen skal bli gjennomført korrekt. Samtidig kan feil størrelse føre til at revisor blir erstatningspliktig overfor en eller flere av brukerne av regnskapet. Det kan tenkes et scenario hvor revisor blir saksøkt for erstatning av en bank hvor banken mener at revisjonen av en felles kunde ikke har vært god nok. Revisor har kanskje gitt normalberetning når banken mener den burde vært modifisert. Revisor vil da bruke revisjonsdokumentasjonen som et bevis for at

revisjonen har blitt utført i henhold til relevante lover og regler, og må spesielt kunne forsvare sin begrunnelse for størrelsen på vesentlighetsgrensene og omfanget av revisjonshandlinger som følger av dette. Derfor er det viktig at revisor tenker nøye gjennom hvilken størrelse vesentlighetsgrensen skal settes på, og tar i betraktning hva brukerne ville reagert på. Skulle revisor bli erstatningspliktig stiller revisorlovens (1999) § 5-4 krav om at oppdragsansvarlig revisor må ha sikkerhet.

Det finnes eksempler fra Norge hvor revisor har blitt saksøkt og erstatningspliktig. De fleste sakene ender i forlik før de når domstolen (Granvang, 2012, s. 50). En av sakene som nådde domstolen er Sponsor Service-saken. Revisjonsfirmaet Ernst & Young (EY) ble dømt erstatningspliktig for 100 millioner til Nordea, på grunn av tapene banken led etter at Sponsor Service gikk konkurs. Skyldansvaret til Ernst & Young ble begrunnet med at revisjonen var mangelfull, og at det ble avdekket betydelige feil i bo-regnskapet til Sponsor Service som burde blitt oppdaget under revisjonen (Sundberg, 2006). En annen sak som nådde domstolen noen år tidligere var da konkursboet til Finance Credit vant søksmål mot KPMG som ble skyldig for 656 millioner. Søksmålet var begrunnet i at KPMG hadde vært uaktsomme når et tingsinnskudd skulle bekreftes (Meyer & Fadnes, 2014). Disse eksemplene viser hvor stor betydning det har for revisjonsselskapet at vesentlighetsgrensen blir satt korrekt, og er godt begrunnet i revisjonsdokumentasjonen.

Avslutning

De kvalitative faktorene som oppgaven fokuserer på for å besvare problemstillingen er størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad. Det fremgår av teorien at fastsettelse av vesentlighetsgrenser er et resultat av revisors skjønn og vurdering av kvalitative og kvantitative faktorer. Selskappspesifikke faktorer kan påvirke hvilke kvantitative referanseverdier revisor velger å bruke, og hvor han eller hun legger seg på disse. Med andre ord vil dette få en betydning for vesentlighetsgrensens tallmessige størrelse. Hvordan revisor tenker over brukerne ved fastsettelse av vesentlighet vil også være interessant å studere, siden de er sentrale i vesentlighetsvurderingen og kan variere etter selskappspesifikke forhold.

Kapittel 4: Metode

Dette kapitlet skal gjennomgå valg av metode og gjennomføringen av undersøkelsen. Det blir presentert teori bak metode og forskningsdesign, med en begrunnelse for valgene som er tatt, og til slutt hvor reliabel og valid undersøkelsen er. De forskjellige metodiske valgene har blitt tatt for å besvare problemstillingen: *Hvordan påvirker selskapspecifikke faktorer fastsettelsen av vesentlighetsgrenser i planleggingsfasen?*

Valg av undersøkelsesdesign og metode

Teoretiske tilnærminger til datainnsamling

Induktiv er tilnærmingen som er best egnet til å besvare vår problemstilling. Dette er fordi det ikke har blitt forsket mye på området tidligere, og en induktiv tilnærming går fra 'empiri til teori' mens den deduktive går fra 'teori til empiri' (Jacobsen, 2015, s. 35). Ved bruk av en induktiv tilnærming samles dataene inn med et åpent sinn, uten at en nødvendigvis har en bestemt mening eller vet hvilken retning de vil peke i til slutt. Dataene vil dermed danne grunnlag for teorien.

Design

Valg av undersøkelsesdesign baseres på problemstillingen, og hvilken fremgangsmåte som er hensiktsmessig for å studere denne. Undersøkelsesdesign deles inn i eksplorativt, deskriptivt og kausalt. Eksplorativt design passer best til problemstillingen ettersom designet brukes når kunnskapen om et fenomen eller sammenheng er begrenset. Oppgaven har som ved et eksplorativt design startet med litteraturstudier og undersøkelse av sekundærdata (Gripsrud, Olsson, & Silkoset, 2015, s. 39). Dette er for å kartlegge hva som tidligere har blitt undersøkt rundt temaet vesentlighet, og få en bedre forståelse av hva fokusert skal være. Ved innsamling av data i et eksplorativt design brukes forskjellige dybdeintervjuer og fokusgrupper. Undersøkelsen i denne oppgaven vil samle inn data ved bruk av personlige dybdeintervju. Ved bruk av deskriptivt design har man en grunnleggende forståelse av sammenhenger og fenomener. Dette designet passer ikke til problemstillingen, siden vi vet lite om temaet fra før. Kausalt design brukes for å se på

årsaks-virkningssammenhenger, i form av et eksperiment (Gripsrud et al., 2015, s. 45). Kausalt er heller ikke egnet ettersom undersøkelsen ikke gjennomføres i form av et eksperiment.

Kvalitativ metode

Det finnes to metoder som kan brukes til datainnsamling, kvalitativ og kvantitativ. Fokuset i den kvalitative metoden er ord og tekst. Spørsmål som blir brukt i kvalitativ metode vil typisk begynne med hva, hvordan og hvorfor (Hasse-Biber & Leavy, 2011, s. 3). For å besvare problemstillingen egner kvalitativ metode seg best. Dette er fordi målet med oppgaven er å opparbeide ny kunnskap om hvordan selskapsspesifikke faktorer påvirker fastsettelse av vesentlighet i planleggingsfasen. Metoden bygger på en helhetlig tilnærming hvor hele prosessen er i fokus og ikke bare en hendelse. Dette betyr at man vil se på individuelle funn fra den enkelte revisor som intervjues, og konteksten. Siden kvalitativ metode brukes, og det er få intervjuobjekter, vil ikke funnene kunne kvantifiseres og generaliseres på samme måte som ved bruk av kvantitativ metode.

Jacobsen (2015, s. 129-132) nevner flere fordeler og ulemper ved kvalitativ metode. Fordelene er åpenhet, nærhet, relevans, nyanserikdom og fleksibilitet. Intervjuene vil være åpne som følge oppstår av at det ikke er faste svarkategorier i intervju spørsmålene, intervjuet er semistrukturert og vi vet ikke på forhånd hva som vil komme frem i intervjuene med den enkelte. Dette gjør også at svarene blir nyanserte og relevante, ettersom de vil bestå av den enkeltes meninger. Vi får nærhet til undersøkelsesenheter ved å møte dem personlig og der de ønsker. Kvalitativ metode gjør at oppgaven kan være fleksibel, ved at problemstillingen og datainnsamlingsmetoden kan endres underveis. Datainnsamlingsmetoden har vært uendret gjennom undersøkelsen, men problemstillingen ble endelig fastsatt etter at intervjuene var gjennomført.

Ulempene ved kvalitativ metode er følgende: ressurskrevende, generaliseringsproblemer, kompleksitet, nærhet, undersøkelseeffekt og fleksibilitet. Undersøkelsen vil være ressurskrevende, da det tar tid både å rekruttere intervjuobjekter, gjennomføre intervjuene, og dataene fra intervjuene blir komplekse å tolke. Siden det ved kvalitativ metode, og det ved undersøkelsen vil være få intervjuobjekter, blir det vanskelig å generalisere funnene da

en ikke kan vite om de er representative for resten av populasjonen. Flexibiliteten blir tosidig, den representerer både en fordel og ulempe. Muligheten til å kunne endre underveis basert på ny informasjon, gjør at det kan bli vanskelig å føle at man blir ferdig med undersøkelsen. Undersøkelseeffekt gjør at intervjuobjektene kan bli påvirket av settingen eller av oss under intervjuet, slik at de svarer unaturlig eller annerledes enn de ville gjort hvis det ikke var en intervjusituasjon. Nærhet til respondentene, da det er personlige intervju som skal gjennomføres, kan gjøre at vi mister vår kritiske holdning til dataene som samles inn.

Metoder for datainnsamling

Datainnsamling deles inn i primær- og sekundærdata. Primærdata er data som en selv innhenter, og sekundær er data fra andre. Problemstillingen har gjort at valget har falt på både sekundærdata og primærdata. Problemstillingen vår åpnet for en induktiv tilnærming, med eksplorativt design og kvalitativ metode for datainnsamling. For å få mer informasjon rundt temaet starter oppgaven med å studere sekundærdata, for å finne ut hva som allerede var blitt forsket på området, og i tillegg få en klarere forståelse. Dette leder til vår egen innhenting av primærdata, hvor metodikken er et individuelt dybdeintervju.

Begrunnelsen for å bruke individuelle dybdeintervjuer, istedenfor gruppeintervjuer, er å finne ut hvordan den enkelte revisor fastsetter vesentlighetsgrenser uten påvirkning fra andre. Dette er viktig for at intervjuobjektene skal gi oss naturlige svar, som gjenspeiler deres oppfatning av vesentlighet, profesjonelt skjønn og tolkning av ISA 320. Dette er også grunnen til at intervjuobjektene ikke får se spørsmålene på forhånd. Bruken av individuelle intervjuer isolerer bort effekten av at revisor kan diskutere med andre og bli påvirket før de svarer. Intervjuene er ansikt-til-ansikt da det virker mer naturlig, og sikrer at intervjuobjektene ikke kan kommunisere med andre underveis.

Utvelgelse av intervjuobjekter

Utvelgelse av intervjuobjekter starter med å definere populasjonen. Populasjonen er summen av alle som er relevante for undersøkelsen ut fra vår problemstilling (Gripsrud et al., 2015, s. 129) Kriteriene for populasjonen er at de skal være revisorer i Kristiansand og

Stavanger. Det er tatt en geografisk begrensning ettersom intervjuene skal være personlige, noe som er ressurskrevende. For å undersøke om det er forskjell mellom hvordan erfarne og mindre erfarne revisorer fastsetter vesentlighetsgrenser, blir erfaring også et kriterium for populasjonen. I tillegg er det interessant å se om det er forskjell mellom revisorer fra små og store selskap.

Utvalgsrammen er oversikten over dem som er en del av populasjonen (Gripsrud et al., 2015, s.131). Det er fra utvalgsrammen revisorene som skal intervjues velges. Denne er lagt til listen revisorforeningen har over revisjonsselskap i Kristiansand. For å supplere om det ikke blir nok intervjuobjekter i Kristiansand, blir også tilsvarende revisorer i Stavanger spurt ved behov.

Utvalgsmetoden som brukes er ikke-sannsynlighetsutvelgelse og det er ikke en kjent sannsynlighet for at alle enheter kan bli valgt. Intervjuene vil bestå av få revisorer og det er viktig at de innehar de nødvendige egenskapene. Ikke-sannsynlighetsutvalg kan deles inn i bekvemmelighetsutvalg, kvoteutvalg og vurderingsutvalg, hvor sistnevnte metode er mest hensiktsmessig (Gripsrud et al., 2015, s. 136-139). Dette er en metode hvor intervjuobjekter fra populasjonen blir valgt ut fra egenskapene som er nødvendige for å besvare problemstillingen.

I kvalitative undersøkelser er det vanlig med få intervjuobjekter, gjerne ikke flere enn 15-20. Dette er fordi intervjuene ofte er tids- og ressurskrevende, både under intervjuet, og når dataene fra undersøkelsen skal bearbeides (Jacobsen, 2015, s. 178). Det kan være vanskelig å få mange revisorer til å stille til intervju ettersom de er midt i årsoppgjøret. Undersøkelsen hadde et planlagt utvalg på rundt 8-10 intervjuobjekter, litt avhengig av hvor mange intervjuobjekter som ville la seg intervju.

Innhenting av intervjuobjekter og gjennomføring av intervju

Utvalgsrammen for intervjuobjektene er som nevnt listen revisorforeningen har over revisorer i Kristiansand som er medlemmer. Denne ble brukt for å få en god oversikt over alle selskapene, i tillegg har listen kontaktinformasjon til selskapene. Den viktigste

egenskapen for intervjuobjektene var at de måtte ha erfaring med å fastsette vesentlighetsgrenser. I tillegg var det viktig å få variasjon i utvalget.

Innhentingene startet i midten av januar, for å være tidlig ute og dermed øke sannsynligheten for å få nok intervjuobjekter. Sluttresultatet ble intervjuer med totalt 10 revisorer, hvor 4 var fra de små selskapene, og 6 intervjuobjekter fra 4 av de store selskapene. Samtlige av intervjuobjektene er menn og har utdanningen innen revisjon, men utdanningsgraden varierer mellom registrert og statsautorisert revisor. To av intervjuobjektene har tatt en master i revisjon, men har ikke oppfylt kravet om tre års praksis enda. Disse to har også mindre erfaring enn resten av intervjuobjektene.

Intervjuobjektene blir holdt anonyme i presentasjon av funnene, og i behandling av dataene. De er holdt anonyme siden det ikke sentralt i undersøkelsen å vite hvem som har besvart den. De vil bli presentert etter de egenskapene de innehar, ut fra kriteriene som ble lagt til grunn ved utvelgelse.

I forkant av intervjuene ble intervjuobjektene informert om at intervjuet skulle handle om vesentlighet, og at det ville bestå av case med påfølgende spørsmål. Det var åpent om hvilket tema som skulle diskuteres, men problemstillingen ble holdt skjult. Den ble skjult for at intervjuobjektene ikke skulle forberede seg på forhånd av intervjuet og heller gi naturlige svar under intervjuet.

Selve intervjuene foregikk på kontoret til de forskjellige revisorene. Dette var både av hensyn til dem, slik at de skulle slippe å dra en plass for å bli intervjuet, og for å få en mer naturlig setting. Ved en naturlig setting sier metodelitteraturen at svarene blir mer naturlige enn ved en kunstig setting (Jacobsen, 2015, s. 152.) Ved starten av intervjuet ble intervjuobjektene spurt om tillatelse til å ta lydopptak av samtalen. I tillegg noterte en av oss under selve intervjuet mens den andre stilte spørsmål. Introduksjonen ble ikke tatt med i lydopptaket, for å holde intervjuobjektene anonyme. Det var ikke alle som ønsket opptak av intervjuet, og i disse tilfellene var det ekstra fokus på å notere ned hva som ble sagt under intervjuet. Ved å være to personer ble det lettere for den som stilte spørsmål å ha en interaktiv samtale med intervjuobjektet, mens den andre kunne notere underveis. Før intervjuene startet var utgangspunktet at de skulle vare et sted mellom 30-60 min.

Underveis viste det seg at det tok rundt 30 minutter. Dette gjorde at rekrutteringen av nye intervjuobjekter ble lettere.

Intervjuene var delvis strukturerte ved at det på forhånd var laget case og spørsmål, men spørsmålene var åpne og kunne endres underveis i intervjuet. Delvis strukturering vil hjelpe å få bort noe av kompleksiteten som kvalitative data kjennetegnes ved (Jacobsen, 2015, s. 149). Det ble vektlagt at intervjuene skulle være en åpen og dynamisk interaksjon hvor intervjuobjektene fikk svare med sine egne ord.

Bakgrunnsinformasjon om intervjuobjektene

Intervjuobjektene er tilordnet hver sin bokstav og kategorisert etter størrelsen på selskapene de jobber i, tittel og erfaring. Med tittel menes registrert eller autorisert revisor. Dersom revisorene har tittel som partner i selskapet er dette også inkludert.

Det finnes små, mellomstore og store revisjonsselskap. De store revisjonsselskapene som finnes i Norge er PwC, EY, Deloitte, KPMG og BDO. Disse fem stod for mer enn halvparten av alle revisjonsoppdrag i 2013 (Finanstilsynet, 2015, s. 13). Størrelsen på selskapene hvor intervjuobjektene jobber er kategorisert som lite eller stort. Selskapene som er mindre enn 'de fem store' faller inn i kategorien lite. Intervjuobjektene er sortert slik at de mindre selskapene kommer først og de store til slutt, ellers er intervjuobjektene nummerert etter hvert som intervjuene fant sted. Intervjuobjekt F og G, og H og I, er ansatt i samme revisjonsselskap.

Tabell 1: Bakgrunnsinformasjon

Intervjuobjekt	Størrelse på selskap	Tittel	Erfaring
A	Lite	Registrert revisor, partner	18 år
B	Lite	Registrert revisor	8 år
C	Lite	Statsautorisert revisor, partner	44 år

D	Lite	Registrert revisor, partner	22 år
E	Stort	Statsautorisert revisor, partner	22 år
F	Stort	Statsautorisert revisor	6 år
G	Stort	MRR utdanning	2 år
H	Stort	MRR utdanning	2 år
I	Stort	Statsautorisert revisor, partner	15 år
J	Stort	Statsautorisert revisor, partner	15 år

Intervjuguide

Intervjuets utforming og spørsmål er laget for å besvare problemstillingen i oppgaven. De første spørsmålene intervjuobjektene ble stilt var knyttet til deres bakgrunn. Disse var spesifikke og omhandlet deres stilling i selskapet, hvor mye erfaring de hadde, og utdanningsbakgrunn. I tillegg ett enkelt spørsmål om fastsettelse av vesentlighetsgrenser var en del av deres hverdag, for å få en bekreftelse på at intervjuobjektene var relevante for undersøkelsen. Kartlegging av erfaring og utdanningsbakgrunn var for å kunne sammenligne om det var likheter eller ulikheter i svarene baserte på disse karakteristikkene.

Neste del av intervju spørsmålene består av case med tilhørende spørsmål.

Intervjuobjektene ble presentert for totalt fire case. Casene var laget med utgangspunkt i virkelige regnskapstall fra proff.no. For å isolere bort effekten av at regnskapselementer kunne påvirke er forholdstallene relativt like mellom casene. Livssyklus er oppgitt i tilleggsinformasjonen for at dette ikke skal ha en påvirkning. Intervjuobjektene har ikke grunnlag for å velge referanseverdier basert på volatilitet, ettersom det ikke er inkludert noe informasjon som kan tyde på dette. Bransje er en faktor som ikke skal studeres, både med hensyn til å ikke overkomplisere oppgaven, i tillegg til at tidligere forskning har vist at dette er en faktor som påvirker revisors vurdering. For å isolere bort effekten av bransje er samtlige selskap i casene handelsbedrifter. En handelsbedrift er resultatorientert, og det

er naturlig at brukerne vil være mer opptatt av resultatposter. Dette sannsynliggjør at intervjuobjektene bruker referanseverdier basert på resultat.

Casene ble laget for å undersøke om de kvalitative selskapsspesifikke faktorene kunne ha en betydning for intervjuobjektene når de fastsetter vesentlighetsgrenser ut fra regnskapstall. Casene består av et case med mange eiere, et med høy gjeldsgrad, et normal case og et børsnotert. Casene ble presentert før intervjuobjektene ble stilt spørsmål om de kvalitative faktorene. Dette var for å se om de selv kunne gjenkjenne hvilken faktor som skiller seg ut i casene, og om den hadde en betydning for deres fastsettelse av vesentlighetsgrensen. Spørsmålet som ble stilt sammen med casene var hvordan de kom frem til vesentlighetsgrensen og hvilke kvantitative referanseverdier de baserte seg på. Dette ble stilt for å finne ut om de hadde lagt merke til faktoren som var ulikt for det enkelte caset, og om det hadde hatt noen betydning for de enkelte intervjuobjektene.

Etter løsning av casene og spørsmål knyttet til disse ble det stilt spørsmål direkte om de kvalitative faktorene, i tillegg til hvordan revisorene bruker skjønn i fastsettelsen, hvordan brukerne av regnskapet påvirker, hva de legger til grunn i arbeidsvesentlighet, og hvilken grensen for ubetydelige feil de bruker. Det ble stilt spørsmål om hvordan intervjuobjektene bruker skjønn, og hvilke brukere de anser som viktige. Bakgrunnen for disse spørsmålene er at de er en stor del av fastsettelsen av vesentlighetsgrenser, og kommer i tillegg til de selskapsspesifikke faktorene oppgaven studerer. Intervjuobjektene ble spurt om hvilke selskapsspesifikke faktorer de vurderer ved fastsettelse av vesentlighet før de ble spurt enkeltvis om størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad. Rekkefølgen på spørsmålene var for å se om intervjuobjektene nevnte noen av de selskapsspesifikke kvalitative faktorene denne oppgaven studerer før de ble spurt om dem.

Analyse av data

Etter intervjuene ble notatene som var skrevet under intervjuene supplert med transkribering fra lydopptakene. Det ble forsøkt å gjøre disse mest mulig ordrett, men det som ble ansett som irrelevant ble ikke tatt med. Her kan relevant informasjon ha falt bort. Intervjuobjektene fikk tilordnet hver sin bokstav for å strukturere dem i behandlingen av data, og for å fjerne personidentifiserende informasjon slik at personvern ivaretas.

Etter transkriberingen ble notatene fra intervjuene strukturert i programmet Nvivo. Dette programmet ble brukt for å gjøre dataene mer oversiktlige til analysen, ved å kode forskjellige begreper eller spørsmål etter når de ble nevnt i intervjuene. Man kan da trykke seg inn på forskjellige koder og se hva alle de forskjellige intervjuobjektene har svart på et gitt tema. I tillegg ble det brukt Excel for å analysere de tallmessige dataene, for eksempel vesentlighetsgrensene intervjuobjektene satt.

I kapittel 4 blir funnene presentert. Her er det gjengitt hva de forskjellige revisorene har sagt. Dette er betydelig forkortet for å trekke ut viktig informasjon. I tillegg hviler det på vår fortolkning av hva intervjuobjektene ville frem til, det vil si en meningsfortolkning. Dette kan, som ved transkriberingen, gjøre at det er en risiko for at relevante data faller bort eller blir feiltolket. Metoden er til tross for sine svakheter den som er best egnet for å samle, strukturere og analysere data i undersøkelsen på en mest hensiktsmessig måte, og for å konkretisere funnene best mulig.

Måling, reliabilitet og validitet

Validitet og reliabilitet er begreper som brukes for å 'vurdere hvor god en undersøkelse er' (Gripsrud et al., 2015, s. 51). Det er forskerens etiske ansvar å rapportere kunnskap som er sikker og verifisert (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97). Det er derfor viktig å ha en kritisk holdning når undersøkelsens validitet og reliabilitet skal vurderes.

Validitet betyr gyldighet og skal sikre en riktig beskrivelse av funn. Å validere er å kontrollere, det innebærer å undersøke feilkilder (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 279). Validitet kan deles inn i ekstern og intern. Den eksterne validiteten viser i hvor stor grad undersøkelsen kan generaliseres, med andre ord om et forsøk på et utvalg vil gi samme resultat på et annet utvalg. Dersom resultatet er generaliserbart vil undersøkelsen ha høy ekstern validitet, og motsatt ved lav grad av generalisering. Ved intern validitet sjekkes det i hvor stor grad det som måles kan forklares gjennom hypotesen man har, og ikke på grunn av andre ukontrollerbare faktorer (Dahlum, 2015).

Målet med undersøkelsen er å finne ut hvordan selskapsspesifikke faktorer påvirker revisor ved fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Metodevalget er dermed basert på et ønske om å utforske, og har ført til et begrenset utvalg. Utvalget på 10 revisorer er for lite til å kunne generalisere funnene til en større gruppe. Undersøkelsens eksterne validitet er derfor begrenset og det er ikke mulig å uttale seg om flere enn intervjuobjektene. Bruk av individuelle intervjuer, hvor intervjuobjektene ikke har kunnet kommunisere med andre underveis, fjerner noe av sannsynligheten for påvirkning av ukontrollerbare faktorer.

Reliabilitet måler hvor pålitelighet og nøyaktig en undersøkelse er. Reliabilitet kan måles ved å sjekke om gjentatte målinger gir samme resultat. Dersom en undersøkelse er troverdig vil resultatet bli det samme (Gripsrud et al., 2015, s. 102).

En gjentakelse av undersøkelsen kan gi indikasjoner på om resultatene våre er korrekte og reliable. En utdypende beskrivelse av undersøkelsens gjennomføring kan øke sannsynligheten for at resultatene blir like. Likevel vil trolig en ny gjennomføring av undersøkelsen ikke gi samme resultater. Dette er på grunn av at intervjuene ble gjennomført semi-strukturert, noe som gjør at spørsmålene ikke ble stilt i samme rekkefølge i hvert intervju, og det varierte hvor mye det ble snakket om hvert tema. I tillegg påvirkes intervjuobjektene av forskeren, noe som fører til et stort preg av subjektivitet. Det er også stor sannsynlighet for at andre forskere, og deres personlighet og erfaringer, kan gi andre resultater. Intervjuobjektene kan også endre på deres oppfatning av emnet innen de hadde blitt intervjuet igjen. En vedlagt intervjuguide kan derimot sikre at de samme spørsmålene blir inkludert i en eventuell ny undersøkelse og dermed styrke reliabiliteten, selv om resultatet nok vil variere.

Kapittel 5: Presentasjon av funn

Referanseverdier

Samtlige av intervjuobjektene svarer at fastsettelse av vesentlighetsgrenser er en del av deres hverdag. Intervjuobjektene ble spurt om hvilke referanseverdier og presentsatser de bruker når vesentlighetsgrenser fastsettes. Svarene er presentert i tabellen nedenfor.

Tabell 2: Totalvesentlighet, arbeidsvesentlighet og grense for ubetydelige feil

Intervju-objekt	Totalvesentlighet (TVG)	Arbeidsvesentlighet (AVG)	Grense for ubetydelige feil
A	Omsetning: 1 - 3 % Driftsresultat: 1 % Bruttofortjeneste: 3 % Resultat før skatt: 5 % Totalkapital: 1 % Egenkapital: 10 %	50 - 75 %	10 % av TVG
B	Omsetning: 0,5 - 1 % Resultat før skatt: 5 - 10 % Totalkap.: 0,5 - 1 % Egenkap.: 5 - 10 %	50 - 75 %	10 % av TVG
C	Ikke oppgitt	En faktor av TVG	Ikke oppgitt
D	Omsetning: 1 % Resultat før skatt: 10 % Totalkapital: 1 % Egenkapital: 10 %	Baseres på skjønn, ikke mindre enn 50 %.	10% av AVG
E	Omsetning: 0,5 - 2 % Resultat før skatt: 3 - 10 % Totalkap.: 1 - 2 % Egenkap.: 2 - 5 %	50 - 90 %	5 % av TVG
F	Omsetning: ≥ 3 % Resultat før skatt: ≥ 10 % Totalkap.: ≥ 3 % Egenkap.: $\geq 2,5$ %	50 - 90 %	5 % av TVG
G	Omsetning: ≥ 3 % Totalkap.: ≥ 3 %	50 - 90 %	5 - 10 % av

	Resultat før skatt: $\geq 10\%$ Egenkap.: $\geq 2,5\%$		TVG
H	Driftsresultat: 5 % Omsetning: 1 - 5 % Resultat før skatt: 5 - 10 %	Totalkap.: 1 - 3 % Egenkap.: 3 - 5 %	80 - 90 % 5 % av TVG
I	Driftsresultat: rundt 5 % Omsetning: 1 - 5 %	Totalkap.: 1 - 3 % Egenkap.: 3 - 5 %	80 - 90 % 5 % av TVG
J	Omsetning: 0,5 - 3 % Resultat før skatt: 3 - 10 %	Totalkap.: 0,5 - 3 % Egenkap.: 3 - 10 %	5 % av TVG

Intervjuobjekt C har ikke noen faste referanseverdier eller prosentsetser som han pleier å bruke, fordi tilnærmingen hans er basert på en risikovurdering og vesentlighetsgrenser blir satt ut fra det.

Intervjuobjektene bruker hovedsakelig referanseverdier som ligger innenfor rammene i revisjonsteorien. Flere av intervjuobjektene påpeker også at typen bedrift spiller en stor rolle for hvilken referanseverdi de baserer vesentlighetsgrenser på. Historikk er en annen faktor som ble nevnt.

Profesjonelt skjønn

Intervjuobjektene ble spurt om hvordan de bruker skjønn ved fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Sentralt i ISA 320 står det at ved fastsettelsen av vesentlighetsgrenser skal profesjonelt skjønn brukes, som også utdypes i ISA 200 pkt. A23-27. Revisors skjønn opparbeides gjennom opplæring og erfaring. Mange er nok ikke klar over nøyaktig hvordan de bruker skjønn, da det gjerne skjer automatisk og ikke bevisst. Svarene var at de bruker en stor grad av skjønn under fastsettelsen.

Når intervjuobjekt A forklarer hvordan han bruker skjønn sier han at 'selve prosenten knyttet til referanseverdien er skjønnsmessig'. Han forklarer videre at erfaring mot kunden og historikk går inn i den skjønnsmessige vurderingen.

Intervjuobjekt B synes at det er vanskelig å svare på spørsmålet om bruken av skjønn, men forklarer at hans vurdering blir basert på kjennskap til kunden og hva han tror de vil reagere på. Intervjuobjekt C fokuserer på at referanseverdiene ikke er avgjørende når vesentlighet skal settes, ettersom bruk av skjønn henger sammen med risiko. Han trekker frem risiko og forklarer at han vil vurdere flere verdier.

Løpende vurdering av risiko og vesentlighet er hvordan intervjuobjekt D trekker frem at han bruker skjønn. Han forklarer videre at skjønn blir brukt på vesentlighetsgrenser ved at han alltid har i bakhodet hvordan risikoen påvirker. Han nevner også at risikoen blir påvirket av inntrykket av daglig leder. Han uttaler:

“Har vi en dårlig følelse og tror daglig leder kan være litt kreativ med regnskapet, settes grensen lavere. Dette gjelder spesielt hvis det er aksjonærer som ikke er involvert i driften.”

Intervjuobjekt E forklarer at han bruker skjønn med risikoen, og at referanseverdiene ikke er avgjørende for fastsettelsen. Intervjuobjekt F trekker også frem at prosentsatsen som brukes er avhengig av revisors skjønn.

Intervjuobjektene G og I sier at de bruker skjønn ved å vurdere ulike referanseverdier og hvilke som er viktigst for brukerne. Intervjuobjekt G sier at han også bruker skjønn gjennom å se på historikken til selskapet.

Intervjuobjekt H trekker spesielt frem risikoen revisjonsselskapet har ved å revidere forskjellige selskap. Han forklarer at jo høyere risiko det er tilknyttet selskapet, desto høyere er risikoen for at revisor kan bli saksøkt for erstatning av brukerne dersom noe skulle gå galt.

Intervjuobjekt J nevner at han bruker skjønn flere ganger i løpet av intervjuet. Han ser på regnskapstall, og tar hensyn til kjennskap og historikk til selskapet som revideres. Han forklarer i tillegg at det er en skjønnsmessig vurdering til markedet og eierne. Motivet til eierne er også sentralt.

Svarene var at de bruker en stor grad av skjønn under fastsettelsen. Gjennomgående for de fleste intervjuobjektene er at de trekker frem at skjønn er viktig for en vurdering av

historikk, erfaring og brukerne av regnskapet. Alle sier at de bruker skjønn, og at det er skjønnsmessig hvordan presentsatsen av referanseverdien brukes. Det er likevel noe vanskelig for enkelte av dem å forklare eller ordlegge seg med hensyn til hvordan de bruker skjønn.

Selskapsspesifikke faktorer

Intervjuobjektene ble spurt om hvilke selskapsspesifikke faktorer de vurderer når de fastsetter vesentlighetsgrenser. ISA 320 nevner faktorer som elementer i regnskapet, poster som brukerne fokuserer på, typen enhet, eierstruktur, finansiering og volatiliteten til referanseverdiene. Intervjuobjektene ble spurt om de kunne nevne noen kvalitative faktorer de syntes var viktige, før de ble spurt om de spesifikke faktorene som oppgaven er sentrert rundt. Dette er for å sjekke om de nevnte dem selv, uten at det var nødvendig å bli spurt om dem. Selskapsspesifikke faktorer er viktige ettersom ISA 320 eksplisitt sier at revisor skal ta disse med i betraktningen. Vesentlighetsgrenser kan ikke baseres på kvantitative faktorer og vurderinger alene.

Intervjuobjekt A forteller at han ser om det er en resultat eller balanseorientert bedrift. For eksempel når det dreier seg om et eiendomsselskap med store verdier i balansen, bruker han referanseverdier knyttet til nettopp balansen. Dersom det er en handelsbedrift baserer han seg på omsetningen. Han forklarer at økonomien i selskapet blir vurdert, i tillegg til historikk fra ledelsen. Hvis det er noe som tyder på at det eksisterer management bias i form av manipulering vil han sette en lavere vesentlighetsgrense.

Intervjuobjekt B vektlegger brukerne av regnskapet når han vurderer selskapsspesifikke forhold.

Intervjuobjekt C baserer seg på risikovurderingen og uttaler:

“Selskapsspesifikke faktorer – gjør det ut fra en samlet risikovurdering. Er det et selskap som ikke har ansatte, så er det ikke risiko knyttet til personalet. Da må man se på risikovurdering på de enkelte områdene som er helt avgjørende. Det som alltid ligger i bakhodet, er hva eierne ville sagt om vesentlighetsgrensen. Ofte blir det tatt opp med eierne, vi sjekker hva de synes om risikovurderingen.”

Intervjuobjekt D forklarer at han vil innhente et perioderegnskap og se etter avvik. Dette vil gi en indikasjon på selskapets utvikling og om det er noe spesielt som må tas hensyn til. Han nevner også kompleksiteten i selskapet, og at dette er en del av risikovurderingen for å bli kjent med selskapet. Ekstern lånefinansiering er en annen faktor som vurderes. Han uttaler også:

“På nye kunder har vi alltid et møte med administrasjonen før vi fastsetter vesentlighetsgrensen. Vi ser på tallene i forhold til sammensetningen i balansen, og selskapets lønnsomhet. Ikke minst vurderer vi regnskapsbrukerne, hvem er de og hvem som er de viktigste.”

Intervjuobjekt E trekker frem brukerne og typen bedrift. Han forklarer at han også ser på mislighetsfaktorer dersom eierne er veldig interessert i å tjene penger. Hvis det er tilfellet kan han ikke argumentere for en høy vesentlighetsgrense etterpå.

Intervjuobjekt F nevner makroforhold, grad av ekstern gjeld, hvem eierne er og om selskapet er del av et stort komplekst konsern. Han kommer også inn på hvilken type virksomhet det er og hvor den befinner seg i livssyklus.

Intervjuobjekt G nevner også typen enhet som en faktor, og forklarer at for eiendomsselskaper vil eiendommene være viktige. I holdingselskaper er det verdiene av investeringene som er viktige. Han nevner i tillegg at han tar hensyn til ting som kommer til å skje i nær fremtid. Han sier at han får en del holdepunkter etter hvert, men at han som regel ikke bruker mye tid på å vurdere de selskapsspesifikke forholdene.

Intervjuobjekt H nevner bransje som en selskapsspesifikk faktor. Intervjuobjekt I trekker frem at han vil vurdere følgende faktorer: eierne, finansiering, hvilken fase selskapet befinner seg i, markedet selskapet opererer i og gjelden til selskapet. Han er dermed innom flere av faktorene som er nevnt i standarden.

Intervjuobjekt J forteller at eiere, ledelsen og tidligere erfaring er viktig. Han vektlegger også bransje og hvilket marked selskapet opererer i. Som et eksempel nevner han en offshorerelatert bedrift hvor man må sjekke om det foreligger et nedskrivningsbehov.

Det er stor variasjon i svarene om selskapsspesifikke forhold, både i antallet faktorer og hvilke som er nevnt. Flertallet nevner eierne, typen enhet eller bransje.

Etter at vurderingen av selskapsspesifikke faktorer var avklart gikk intervjuet videre til faktorene som casene baserer seg på. Disse kvalitative faktorene er størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad. Intervjuobjektene ble spurt om hver enkelt av disse faktorene vil påvirke fastsettelsen av vesentlighetsgrenser og eventuelt hvordan. Svarene er oppsummert i tabellen under.

Tabell 3: Vil faktorene påvirke fastsettelsen av vesentlighetsgrenser?

Faktor/ Intervjuobjekt	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Størrelse	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja
Børsnotering	-	-	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Eierstruktur	Ja	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja
Gjeldsgrad	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Størrelse

I Norge kategoriseres selskap som lite, mellomstort eller stort. Hele 8 av 10 selskap i Norge hadde ved starten av 2016 færre enn fem ansatte (Statistisk sentralbyrå, 2016). Et lite selskap vil som regel ha færre brukere enn mellomstore eller store selskap. Det er store variasjoner både i omsetning, antall ansatte, og størrelse på kapitalen til selskap i Norge. Det er derfor interessant å se om selskapsstørrelse har en betydning for vesentlighetsgrenser.

Intervjuobjekt A nevner at størrelse kan føre til at et lite selskap får en høyere vesentlighetsgrense enn det egentlig behøver, ettersom han aldri kan sette vesentlighetsgrensen under 100.000 kr.

For intervjuobjekt B, E og H påvirker størrelse i den grad av hvor de legger seg på intervallet av referanseverdien. For eksempel kan en lavere prosent av referanseverdien føre til at de fastsetter en lavere vesentlighetsgrense i selskap av allmenn interesse.

Intervjuobjekt C uttaler at størrelsen egentlig ikke vil påvirke fastsettelsen, men at det er en vesentlig stor forskjell på et lite selskap og et offentlig selskap på børsen. Intervjuobjekt I sier også at størrelse ikke har en særlig stor betydning, og forteller at de andre faktorene er viktigere.

Intervjuobjekt D uttrykker at størrelse helt klart vil ha en påvirkning på hans vurdering av vesentlighetsgrenser, men han setter ikke vesentlighetsgrensen utelukkende på grunn av størrelse. Forholdsmessig blir vesentlighetsgrensen i et lite selskap høyere enn i et stort. Han sier også at et selskap relativt sett kan få en høyere grense enn hva regnskapet nødvendigvis tilsier. Intervjuobjekt D forteller at han aldri benytter seg av en grense lavere enn 70 000 kr. Dette er i likhet med intervjuobjekt J som ikke setter grensen lavere enn 70 000 til 80 000. Intervjuobjekt J sier at et lite selskap gjør at han havner høyt i intervallet.

Intervjuobjekt F poengterer at det blir en konkret vurdering i hvert selskap, og at det ikke er gitt at et større selskap får en lavere prosent. Intervjuobjekt G trekker frem at det er en større skjønnsmessig vurdering av vesentlighet på større selskap.

Intervjuobjekt I uttrykker at størrelse ikke vil påvirke fastsettelsen av vesentlighetsgrenser, og påpeker at det er andre faktorer som vil ha en betydning.

Det fremstår som at det er en bred enighet om at størrelse påvirker i den grad at man generelt bruker en lavere prosent av referanseverdiene for store selskap enn for små. Dette er en policy i selskapene som bruker det, mens de andre revisorene har en større frihet til å selv velge hvor de vil legge seg. For et par av revisorene har ikke størrelse en betydning, og for enkelte kan det påvirke, men ikke nødvendigvis i en stor grad.

Børsnotering

Selskap som er notert på børsen er av interesse for allmennheten og har typisk mange aksjonærer. Det er som nevnt få børsnoterte foretak i Norge. Spørsmålet intervjuobjektene ble stilt er om de har erfaring med å revidere børsnoterte foretak og om børsnoteringen vil påvirke fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Hensikten var å få et svar på hvordan det vil påvirke fastsettelsen, og om vesentlighetsgrensen blir satt høyere eller lavere. Erfaring med børsnoterte foretak eller selskap av allmenn interesse varierer blant intervjuobjektene. Noen av revisorene har mye og noen lite erfaring med børsnoterte foretak.

Intervjuobjekt A og B forteller at fastsettelsen av vesentlighetsgrenser på børsnoterte foretak ikke er en del av deres hverdag. Disse to respondentene velger derfor å ikke uttale seg.

Intervjuobjekt C forklarer at fastsettelsen av vesentlighetsgrenser til offentlige selskap er mye smalere enn for små selskap. Offentlige selskap er et begrep som han definerer som både børsnoterte og de som ikke er på børs, men som likevel har et stort offentlig fokus. Eksempler på dette er banker og forsikringselskaper som ikke er på børs. Han poengterer at det er stor grad av utskiftning av eierne og at det vil være like galt for disse om resultatet i selskapet er vesentlig over- eller undervurdert. Dette fører til at vesentlighetsgrensen gjerne blir lavere i et børsnotert foretak.

Intervjuobjekt D har heller ikke erfaring med å revidere børsnoterte foretak, men han uttaler at det er større risiko knyttet til slike oppdrag og at han ville vært enda grundigere. Han forklarer at revisor i et børsnotert foretak i større grad er eksponert for risiko dersom man avgir feil beretning som en følge av feil vesentlighetsgrense.

Intervjuobjekt E understreker at revisjonen av banker og børsnoterte selskap krever større aktsomhet. Som eksempler nevner han DNB og Telenor. Han sier at det er større risiko å revidere disse selskapene, i tillegg til at det er flere brukere som følger med på dem. Som et eksempel nevner han også et eiendomsselskap hvor banken vil følge nøye med, da er det viktig å sjekke om det er noe som burde vært nedskrevet. Han poengterer også at begrunnelsen må være i boks i tilfellet det går galt.

Intervjuobjekt F forklarer at det er større krav til presisjon når børsnoterte foretak skal revideres. Dette er grunnet en større eierbase som kanskje ikke har tilgang til informasjon om selskapet gjennom andre kilder enn den finansielle rapporteringen. Han nevner også at antall brukere og offentlige interesse forsvarer en lavere vesentlighetsgrense.

Intervjuobjekt G mener at en børsnotering vil påvirke vesentlighetsgrensen og uttaler at jo viktigere et selskap er, desto mer erfaring har den som setter vesentlighetsgrensen.

Intervjuobjekt H påpeker også at grensen gjerne blir lavere når et selskap er børsnotert. Han nevner at dersom selskapet er nytt vil grensen kanskje settes litt lavere enn ellers. Her er det også mulighet for å justere arbeidsvesentlighetsgrensen.

Intervjuobjekt I er i overensstemmelse med de andre om at tilnærmingen blir en annen når selskapet er på børsen. Han uttaler:

“Med en gang det er børsnotert selskap så er det en helt annen eierstruktur og fokus på selskapet. To like store selskap hvor et er på børs, vil det på børs få en lavere grense enn et som ikke var det.”

Intervjuobjekt J forteller at han har lite erfaring med selskap på børs. Han sier at et børsnotert foretak vil ha mange eiere, men at dette er en annen brukergruppe. Rollen som revisor blir annerledes når aksjonærene er mange, fordi de fleste ikke vil ha kontroll på hva som skjer i selskapet. Han påpeker at jo større selskapet er, desto mer blir aksjonærene på utsiden. Han trekker også frem problematikken med informasjonsdeling.

De store selskapene legger seg på et lavere intervall av prosentsatsene til referanseverdiene når vesentlighetsgrenser for selskap på børs skal settes. Flere av intervjuobjektene som er ansatt i et stort selskap har egne tommelfingerregler som blir brukt i revisjonen av foretak av allmenn interesse. De forteller at dersom resultat før skatt er en hensiktsmessig referanseverdi i et børsnotert foretak kan de bruke opp til 5 %. Denne referanseverdien strekker seg opp til 10 % hvis det dreier seg om et selskap som ikke er børsnotert.

Svarene på spørsmålet om en børsnotering vil påvirke fastsettelsen av vesentlighetsgrenser er sammenfallende blant intervjuobjektene, alle som svarer sier ja. Flertallet uttaler at grensen settes lavere når det er et børsnotert foretak.

Eierstruktur

ISA 320 nevner at eierstruktur er en faktor som kan påvirke revisors vurdering av en hensiktsmessig referanseverdi. Eierstruktur vil variere fra selskap til selskap og kan bestå av en til flere tusen aksjonærer. I intervjuet skal det undersøkes om intervjuobjektene har eierstruktur i tankene når vesentlighetsgrenser fastsettes. Spørsmålet er om vurderingen vil avhenge av eierstruktur og i så fall hvordan dette vil påvirke vesentlighetsgrensen.

Det første intervjuobjektet, A, uttrykker at eierstruktur er viktig på samme måte som gjeld. Han forteller at man må være litt mer aktsom dersom det er flere eiere. Normalen på selskapene han reviderer er 2-3 eiere, med noen unntak av aksjefond.

Intervjuobjekt B og C mener også at eierstruktur vil ha en betydning. Intervjuobjekt C forklarer at skillet går mellom offentlige og mindre private selskap. Han sier at det i tillegg vil utgjøre en forskjell om et selskap er eid av en enkelt person, flere eller om det er et familieselskap.

Intervjuobjekt D uttrykker:

“Ja, mange eksterne aksjonærer og investorer tilsvarer en lavere grense. Den er ikke nødvendigvis bare basert på kvantumet, men helst samarbeidet og hvor enige de er om driften av selskapet. Er det to aksjonærer, hvor den ene er daglig leder og den andre sitter på siden og er i styret, ville jeg vært veldig forsiktig. Er det to eller fem som er involvert i driften og jobber der til daglig, tilsier det at man ikke trenger å være fullt så forsiktig.”

Intervjuobjekt E sier at det er mange flere som bruker regnskapet enn eierne. Han nevner kunder, leverandører, bank og offentlige myndigheter som eksempler. Videre uttrykker han at om det er 2 eller 30 aksjonærer vil ha liten betydning. Han nevner også at revisjonsselskapet er valgt av nettopp aksjonærene, og at disse ikke trenger å ha mye å si for vesentlighetsgrensen.

Intervjuobjekt F påpeker at hvem som er eiere i selskapet er en faktor han vurderer. Han forklarer at mange og spredte aksjonærer kan tale for å trekke ned vesentlighetsgrensen. Intervjuobjekt G uttrykker at mange aksjonærer betyr flere brukere av regnskapet. Han

forteller, i likhet med intervjuobjekt F, at denne økningen av brukere kan føre til at vesentlighetsgrensen settes litt lavere.

Intervjuobjekt H mener at eierstruktur ikke vil påvirke vurderingen og uttaler:

“Nei, ikke etter mitt hode. Det kan godt være at det burde.”

Intervjuobjekt I er enig med flertallet og sier at eierstrukturen vil ha stor betydning. Han forklarer at det ikke vil ha noe å si om det er to eller tre aksjonærer, men når man kommer opp i 30 dreier det seg mest sannsynlig ikke bare om en familie. Han avslutter med å si at mange eiere krever litt mer varsomhet med vesentlighetsgrensen.

Intervjuobjekt J uttrykker at jo flere eiere, desto lavere blir vesentlighetsgrensen. Som et eksempel trekker han frem informasjonsasymmetri mellom eierne. I et selskap med 4 eiere, hvor bare to er aktive i selskapet, må man utligne noe av asymmetrien. Eiernes integritet er en annen faktor han vil vurdere. Han nevner også at andre forhold vil ha en påvirkning.

Majoriteten svarer at eierstruktur vil ha en betydning og at flere eiere vil trekke i retning av en lavere vesentlighetsgrense. To av intervjuobjektene mener derimot at det ikke vil ha noe særlig å si om selskapet har et par eller flere aksjonærer.

Gjeldsgrad

Det fremkommer av teorien at gjeldsgrad uttrykker selskapets likviditet. Risikoen øker med graden av gjeld. Intervjuobjektene ble spurt om vurderingen av vesentlighetsgrenser vil avhenge av gjeldsgrad og i så fall hvordan.

Intervjuobjekt A forteller at han vil se hvordan økonomien i selskapet er. En negativ eller liten egenkapital gir en dårlig bunnlinje, og trekker i retningen av en lavere vesentlighetsgrense. Han nevner også at mye gjeld vil trekke i samme retning.

Intervjuobjekt B mener at gjeldsgraden vil påvirke fastsettelsen og uttaler:

“Hvis banken er en viktig bruker av regnskapet vil det påvirke om man legger seg på øvre, midtre, eller nedre. Vi bruker en vesentlighetsgrense som det virker fornuftig å revidere etter.”

Intervjuobjekt C forklarer at han vil benytte en lavere vesentlighetsgrense når det er risiko knyttet til høy gjeldsgrad. Han nevner også at brukerne er interessert i selskapets finansiering. Eierne vil være den vesentlige brukergruppen i et selskap som er egenkapitalfinansiert, mens det i et selskap som er gjeldsfinansiert vil være dem som har lånt pengene til selskapet. Dette er noe han vektlegger i sin vurdering.

Intervjuobjekt D forteller at gjeldsgraden vil påvirke vurderingen, og at en høy gjeldsgrad tilsvarer forsiktighet og en lavere vesentlighetsgrense.

Intervjuobjekt E uttrykker at gjelden er et moment i hans vurdering og uttaler:

“Hvis resultatene er gode bør det ikke ha så mye å si, men dersom resultatet er dårlig vil det ha mer å si i tilfelle de ikke har mulighet for å betjene gjelden. Hvis de tjener lite penger så tjener de lite penger, om grensen settes høyt eller lavt vil ikke påvirke dette.”

Intervjuobjekt F sier at en stor andel av ekstern gjeld kan tilsa at vesentlighetsgrensen trekkes ned. Intervjuobjekt I uttrykker også at lite egenkapital og mye gjeld vil gi en lavere vesentlighetsgrense.

Intervjuobjekt G forklarer at risikoen kan være høyere hvis egenkapitalen er lav.

Intervjuobjekt H nevner også risiko, og mener at gjeldsgraden absolutt vil ha noe å si. Han forklarer at mye gjeld til banken kan føre til et større potensielt tap for revisjonsselskapet ved en rettssak.

Intervjuobjekt J er enig med de andre i at det vil ha en betydning om et selskap har mye eller lite gjeld. En årsak til dette er at det kan være låneklausuler fra banken knyttet til gjeldsgrad. Han avslutter med å si at jo høyere finansiell risiko i form av gjeld, desto lavere blir vesentlighetsgrensen.

Samtlige av intervjuobjektene mener at gjeld er en faktor som kan påvirke revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser. Flertallet sier at en høy gjeldsgrad argumenterer for en lavere vesentlighetsgrense. Noen av dem forklarer at banken vil være en betydelig bruker ved høy gjeldsgrad, som gjør det naturlig at grensen settes etter hvor sensitiv banken er for feil.

Brukerne

Det er et stort fokus på brukerne i revisjonsteorien ettersom formålet med revisjonen er å øke deres tillit til regnskapet. Revisor skal ha brukerne i tankene når vesentlighetsgrenser fastsettes. Teorien definerer at en størrelse er vesentlig når den kan forventes å påvirke beslutningene til en eller flere brukere. Spørsmålet til intervjuobjektene er hvordan brukerne påvirker deres fastsettelse av vesentlighetsgrenser. Målet er å finne ut hva de tenker, og hvordan de tar hensyn til brukerne av regnskapet i sin vurdering.

Intervjuobjekt A uttrykker: “Banken er den viktigste brukeren, leverandører tenker man ikke så veldig på.”

Intervjuobjekt B forklarer at han prøver å kartlegge hvem brukerne av regnskapet er. Dette kan være offentlige myndigheter, banker og media. Han mener at mange brukere av regnskapet vil trekke i retning av nedre del av intervallet når grensen skal settes.

Intervjuobjekt C trekker frem risikoen med få kunder og leverandører. En stor leverandør eller kunde i et lite selskap vil øke risikoen. Dette er fordi selskapet vil være avhengig av denne ene store parten. Han påpeker i tillegg risiko knyttet til produkter. Dette er også noe standardene nevner under revisors forståelse av enheten og risikovurdering. Sårbarhet for raske endringer er et bransjemessig forhold som kan føre til misligheter.

Intervjuobjekt D fokuserer på at et økende antall aksjonærer øker forsiktigheten. Han sier at blant de små selskapene han reviderer er banken normalt den viktigste brukeren, og kanskje den eneste som bruker regnskapet i tilfeller hvor det bare er en aksjonær.

Begrunnelsen for at banken er viktig er at regnskapet brukes som vurderingsgrunnlag for å gi selskap kreditt.

Intervjuobjekt E nevner kunder, leverandører, bank og offentlige myndigheter som eksempler på brukere av regnskapet. Han forklarer videre at han vil vurdere om eierne er interessert i å tjene penger og ta ut utbytte. Hvis dette er tilfellet vil han vurdere risikoen for misligheter. Han påpeker at dersom det kan eksistere misligheter, kan han ikke argumentere for en høy vesentlighetsgrense etterpå.

Intervjuobjekt F uttaler at større offentlige interesse, mange ansatte og aksjonærer vil forsvare en lavere vesentlighetsgrense. I likhet med dette, mener intervjuobjekt G at flere brukere av regnskapet kan føre til at vesentlighetsgrensen settes litt lavere. Han forklarer at han har i tankene hva banken og det offentlige er opptatt av. Interessen til brukerne vil avhenge av størrelsen på selskapet. Han uttrykker at jo større selskapet er, desto mer interesse vil det offentlig ha.

Intervjuobjekt H nevner eierne som hovedbruker, i tillegg til offentlige myndigheter og banken dersom selskapet har lån. Intervjuobjekt I forteller at de viktigste brukerne av regnskapet er eierne, banker, skattemyndigheter, kunder og leverandører. Han mener at de ansatte ikke er en viktig brukergruppe, selv om det står i teorien. Som et eksempel sier han at i et selskap som er privat eid med utelukkende egenkapital i balansen, er det bare eierne som vil bry seg.

Intervjuobjekt J forteller at banken og eierne er to brukergrupper han tar hensyn til. Han trekker frem at banken som kreditor venter på regnskapet for videre kredittvurdering.

Alle intervjuobjektene er enig i at det er et stort fokus på brukerne under revisjonen og at dette påvirker fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Intervjuobjektene trekker frem flere av brukerne som er nevnt i litteraturen. Hvilke brukere de nevner, og hvor viktige disse er, varierer blant svarene.

Praktisk caseløsning

Caseløsningen består av fiktive regnskapstall til fire forskjellige selskap. Det første er et case med mange eiere, det andre er et normal case, det tredje er et case med mye gjeld og

det fjerde caset er børsnotert. Dette er for å fange opp de kvalitative faktorene som skal studeres. De mindre selskapene har alle en omsetning på rundt 100 millioner, og de regnes som mellomstore selskap etter regnskapsreglene. Det siste er på børs og går under definisjonen av et stort foretak. Casene er basert på virkelige regnskap fra proff.no for å få realistiske tallforhold.

Intervjuobjektene skulle løse casene ved å sette en totalvesentlighetsgrense i form av et tall eller en prosentsats av en referanseverdi. De skulle ikke sette en arbeidsvesentlighetsgrense, ettersom det ikke er gitt nok informasjon i casene til å vurdere hvor mye feil som kan forventes. Intervjuobjektene ble ikke informert om hva som var unikt for det enkelte case når de fikk dem utdelt. Dette var for å sjekke om ulikhetene ville ha en betydning for dem når de skulle sette grensene. Samtidig ble dette en eventuell feilkilde knyttet til at det ikke var selvfølgelig at all informasjonen var tydelig nok.

Etter å ha besvart noen spørsmål om seg selv ble intervjuobjektene presentert for casene. De ble fortalt at de kunne velge å forklare hvordan de satte vesentlighetsgrensen underveis eller etter fastsettelsen. Alle casene ble presentert samtidig for å gi muligheten til å sammenligne dem dersom de skulle ønske det.

Case 1 - Alfa AS

Det første caset består av det fiktive selskapet Alfa AS. Alfa AS skiller seg ut ved at det har 30 aksjonærer, mens de andre aksjeselskapene bare har 2 og 3 aksjonærer. Det forholdsmessige høye antallet aksjonærer var for å se hvordan eierstruktur eventuelt vil påvirke størrelsen på vesentlighetsgrensen. Selskapet har under 50 ansatte, inntekter på 104 millioner, litt over 13 millioner i resultat og 52 millioner i total kapital. For at gjeld ikke skulle være en påvirkende faktor har selskapet en gjeldsgrad på 1,67.

Intervjuobjekt A setter samme vesentlighetsgrense på de tre første casene, og har derfor enten ikke sett variasjonene mellom casene, eller ment at de ikke var viktige. Han vil normalt bruke regnskapet for de siste fem år for å fastsette vesentlighetsgrensen.

Intervjuobjekt C kommenterer i likhet med A at de vanligvis vil se på regnskap rundt fem

år tilbake. Dette er for å få et bedre bilde av selskapet, herunder om resultatet er vekslende eller stabilt.

Intervjuobjekt B uttrykker:

“30 aksjonærer vil trekke mot nedre del av referanseverdiene. Når det er mange aksjonærer og lån i banken, er det mange brukere av regnskapet som vil trekke mot nedre del. Når man ikke har et endelig regnskap bruker man foreløpige eller estimert regnskap.”

Intervjuobjekt D fokuserer på at risiko spiller en rolle for hvilken vesentlighetsgrense han havner på. I planleggingen kan han til dels vurdere risiko med en overfladisk analyse av nøkkeltall. Han kommenterer at selskapet har bra arbeidskapital, og forteller at magesfølelsen sier at selskapet kan få en vesentlighetsgrense i det øvre sjiktet av referanseverdiene, selv om han nevner at mange aksjonærer gjør at man må være mer forsiktig.

Intervjuobjekt E kommenterer at Alfa AS er en handelsbedrift og han vil derfor se på topplinjen, det vil si resultatposter som referanseverdier. Det samme gjelder for intervjuobjektene F, H, I og J.

Intervjuobjekt F presiserer at i selskapet han jobber i blir resultat før skatt brukt først, og man må begrunne dersom man skal bruke en annen referanseverdi. Han forteller at han vil se på regnskapet for flere år for å se om det eksisterer engangshendelser som en må ta hensyn til. Intervjuobjekt F trekker også frem at vesentlighetsgrensen kan settes lavere dersom aksjonærene er mange og spredte. I motsetning sier intervjuobjekt G at han ikke pleier å se særlig på antallet aksjonærer, og at det ikke har hatt en betydning til nå i hans arbeidserfaring.

Intervjuobjekt H poengterer at utregning av vesentlighetsgrenser ikke bare er en regneøvelse, og sier at forhold rundt og referanseverdier må vurderes.

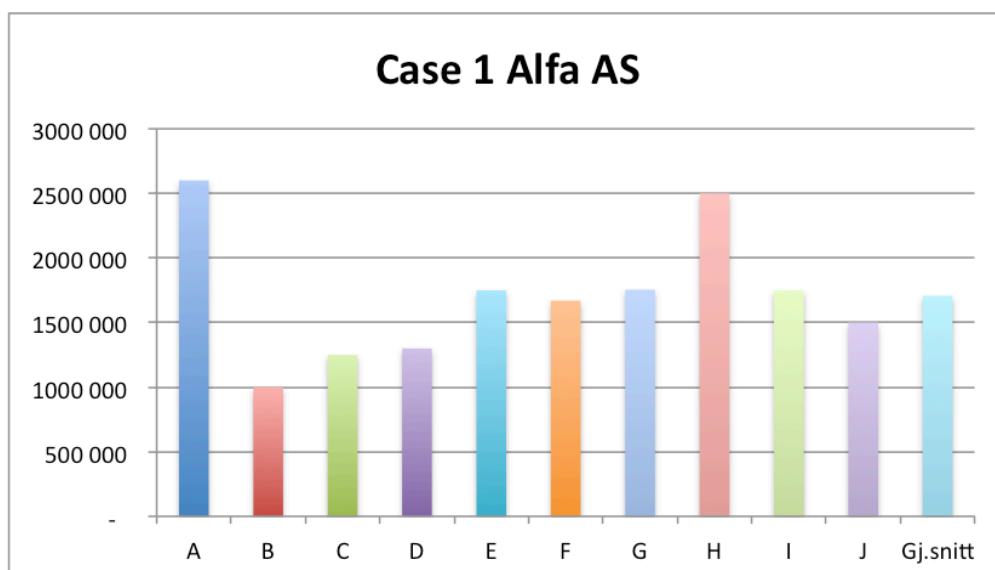
For at utregningen av vesentlighetsgrenser ikke skal bli for teknisk og snever er intervjuobjekt I ikke opptatt av å henge seg opp i et måltall, og passer på å vurdere hele regnskapet. Han uttaler:

“Man beregner ikke en vesentlighetsgrense, men fastsetter.”

Intervjuobjekt J sier at han hovedsakelig legger til grunn resultat før skatt som en hovedverdi, men sammenligner med intervallene som omsetning og egenkapital gir. Han påpeker antallet aksjonærer, og noterer at dette er en faktor som kan trekke vesentlighetsgrensen i et lavere intervall.

Ut fra svarene på dette caset kommer det frem at det er ulike meninger blant revisorene om eierstruktur er en påvirkende faktor, og hvor viktig denne er. To av intervjuobjektene mener at eierstruktur ikke vil påvirke deres fastsettelse av vesentlighetsgrensen. Andre kommenterer at et høyt antall aksjonærer kan tale for at vesentlighetsgrensen trekkes ned.

Figur 1: Case 1.

I grafen ovenfor er hvert intervjuobjekt presentert på X-aksen og tallverdier er presentert på Y-aksen. Den siste søylen viser et gjennomsnitt av vesentlighetsgrensene. Grafen viser at noen av intervjuobjektene ligger nær gjennomsnittet, mens flere avviker en del. De største avvikene er fra intervjuobjekt A, B og H, hvor variasjonen går fra 1 million til 2,5 millioner. Årsaken til denne variasjonen er ulik bruk av referanseverdier blant intervjuobjektene.

Case 2 - Beta AS

Det andre caset som ble presentert var Beta AS. I Beta AS er faktoren som skiller regnskapet fra de andre at det har en høy gjeldsgrad som er på 5,45. Dette er i motsetning til de andre selskapene hvor gjeldsgraden er på rundt 1,6. Dette caset er også en handelsvirksomhet, som har 2 aksjonærer og under 50 ansatte. Selskapet er stabilt, har inntekter på 82,5 millioner og 9 millioner i resultat i 2016.

Intervjuobjekt A bruker som nevnt de samme referanseverdiene i dette, det foregående og neste case. Han har ingen spesielle bemerkninger knyttet til dette selskapet. I likhet med A velger intervjuobjekt B å bruke de samme referanseverdiene som i Alfa AS. Han kommenterer at tallene i Beta AS er ganske like som første case, bare at det er færre aksjonærer.

Intervjuobjekt C poengterer at egenkapitalen ligger mellom 10-20 % av totalkapitalen, og at finanskostnadene er høye, noe som øker den finansielle risikoen.

Intervjuobjekt D kommenterer at Beta AS har en del lavere egenkapital enn Alfa AS. Han er mest fokusert på de høye finanskostnadene, og spør om selskapet driver med spekulasjoner i verdipapirer i tillegg til å være en handelsvirksomhet. Han blir fortalt at de ikke gjør det, men at kostnadene heller er knyttet til gjelden. Han fokuserer på finanskostnadene, og ender opp med å sette den laveste vesentlighetsgrensen av alle intervjuobjektene på kroner 500 000.

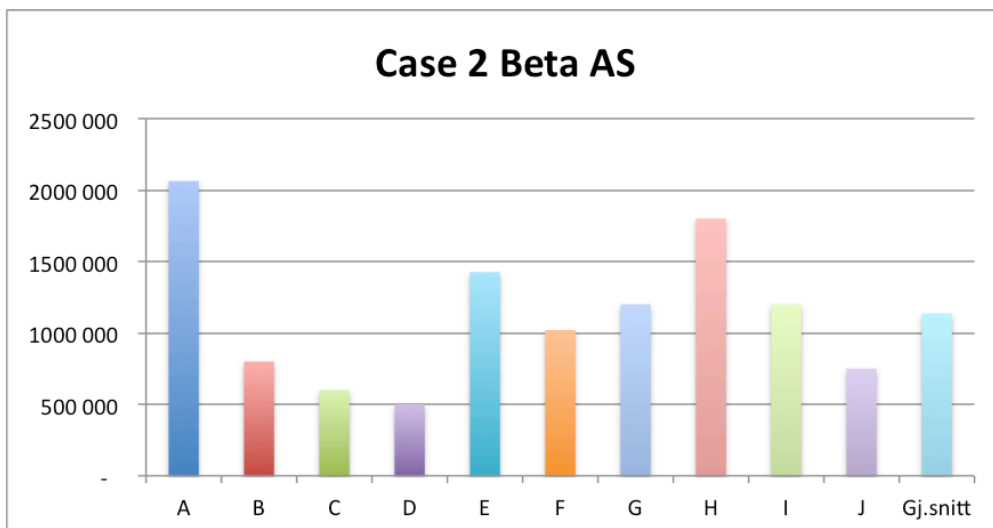
Intervjuobjekt E bemerker at Beta AS har mye langsiktig gjeld, men sier ikke noe om dette påvirker størrelsen på vesentlighetsgrensen. Intervjuobjekt F kommenterer spesifikt at den store gjelden kan føre til at vesentlighetsgrensen trekkes ned. Han velger å fastsette en vesentlighetsgrense på 8-9 % av resultat før skatt. Dette er et hakk lavere enn referanseverdien han valgte på case 1 som var 9-10 % av resultat før skatt.

Intervjuobjektene G, H og I har ingen spesielle bemerkninger knyttet til gjeldsgraden til Beta AS. Intervjuobjekt G og I vil begge bruke 10% av resultat før skatt som en referanseverdi. Intervjuobjekt I kommenterer kort at selskapet bare har to aksjonærer.

Intervjuobjekt J påpeker at egenkapitalandelen er lav, men innenfor rimelighetens grenser. Dette gjør at han trekker vesentlighetsgrensen litt ned. Han antar at den lave egenkapitalen er på grunn av at eierne er interessert i å hente ut mest mulig egenkapital. Han nevner også at ettersom dette selskapet bare har to aksjonærer, i motsetning til Alfa AS, trekker det opp grensen.

I gjennomføringen av de første intervjuene var det få som la merke til den høye gjeldsgraden. Mot slutten var det flere som enten kommenterte direkte på gjelden, eller indirekte på at selskapet hadde en lav egenkapitalandel.

Figur 2: Case 2.

I Beta AS er det som i Alfa AS flere av intervjuobjektene som avviker en del fra gjennomsnittet. Her varierer mellom vesentlighetsgrensene mellom 500 000 og 2 063 000. Dette kan komme av ulike grunner, som bruken av profesjonelt skjønn, vurdering av de selskapsspesifikke faktorene, og selskapspolicy der de jobber.

Case 3 - Charlie AS

Det tredje caset intervjuobjektene ble presentert for er Charlie AS som er laget som et normal case. Her er ingen tallstørrelser eller faktorer spesielt høye eller lave.

Utgangspunktet var for å se om vesentlighetsgrensen på dette caset avviker forholdsmessig fra grensen som blir satt i de øvrige casene. I Charlie AS er det under 50 ansatte, 3

aksjonærer, 98 millioner i inntekter, litt over 11 millioner i resultat og total kapitalen består av 42 millioner.

Intervjuobjekt A har som i de foregående casene ingen spesielle kommentarer til dette selskapet. Intervjuobjektene G og H har heller ikke noen spesifikke kommentarer knyttet til regnskapet og tilleggsopplysningene gitt i Charlie AS.

Intervjuobjekt B sier at han legger seg høyt på referanseverdien ettersom selskapet har gode resultater, lite gjeld og få aksjonærer. Intervjuobjekt D velger i likhet med B å legge seg i det øvre intervallet på referanseverdien, begrunnet med at selskapet virker tryggere enn de to første, og har bedre kontroll på resultatet.

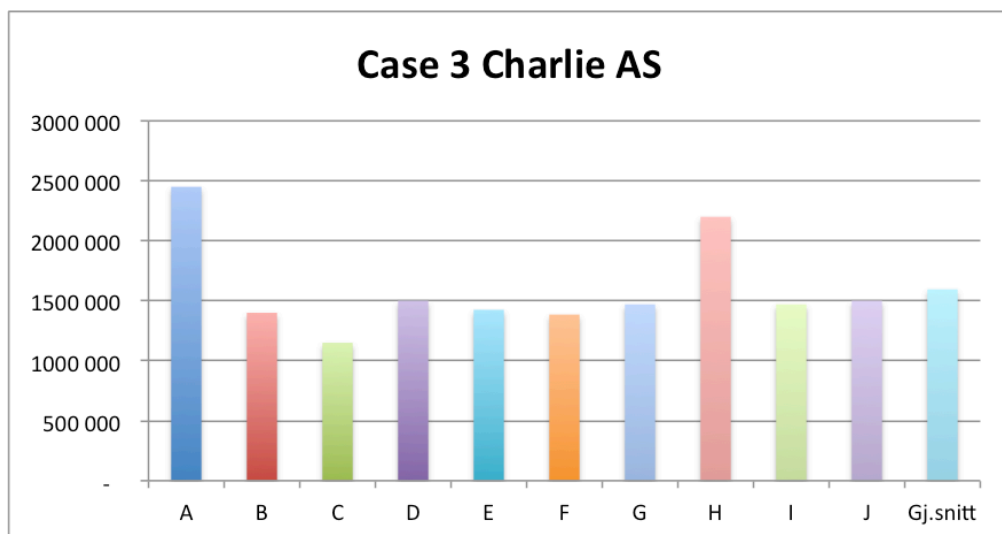
Intervjuobjekt C fokuserer på risikoen til selskapet, og forteller at den finansielle risikoen er lav mens den operasjonelle er middels. Etter en risikovurdering velger han å legge seg mellom vesentlighetsgrensene for de to foregående selskapene, Alfa AS og Beta AS.

Intervjuobjekt E kommenterer kun på at selskapet ligner på Beta AS. Intervjuobjekt F forklarer at vurderingen blir som i Alfa AS. Han påpeker at Charlie AS har færre aksjonærer, og at han vil legge seg høyere på referanseverdien. Intervjuobjekt I nevner også at det kun er tre aksjonærer, og legger seg høyt på referanseverdien.

Intervjuobjekt J sier at han legger seg høyt i intervallet, ettersom det virker som et solid selskap. Han presiserer at utfordringen her er manglende kunnskap til selskapet. Han trekker frem at dersom han hadde hatt kjennskap til selskapet og historikken, kunne han også vurdert eiernes integritet.

De fleste intervjuobjektene bruker mellom 9-10 % av resultat før skatt. Som i de foregående casene blir referanseverdiene basert på omsetning eller resultat før skatt. Isolert sett virker det som at alle intervjuobjektene mener at selskapet er solid og legger seg høyt på referanseverdien. Det er ingen som skiller seg spesielt ut i resonneringen, og det virker som at Charlie AS ble et sammenligningsselskap slik det var ment å være. Charlie AS gir derimot ikke et like godt grunnlag for sammenligning mot de andre casene i tilfellene hvor intervjuobjektene, uten noen begrunnelse, har brukt samme referanseverdier i samtlige case.

Figur 3: Case 3.

I Charlie AS viser grafen at det er flere av intervjuobjektene som ligger nær gjennomsnittet enn i de to foregående casene. I likhet med de andre casene fastsetter intervjuobjekt A den høyeste vesentlighetsgrensen, etterfulgt av H. At resten av intervjuobjektene har satt en relativt lik vesentlighetsgrense indikerer at Charlie AS har fungert som et normal case.

Case 4 - Delta ASA

Det siste caset er selskapet Delta ASA. Delta ASA er børsnotert og betydelig større enn de andre selskapene med inntekter på 3 milliarder. Børsnoteringen gjør at selskapet har et betydelig antall aksjonærer, hele 10 000, i tillegg til 300 ansatte. Delta ASA ble laget for å sjekke om størrelse og børsnotering vil ha en betydning for intervjuobjektene.

Intervjuobjektene A og B lar være å løse case 4, grunnet at de ikke har erfaring med store og børsnoterte selskap.

Intervjuobjekt C sier at et revisjonen av et børsnotert selskap gjør at det blir en annen vinkling. Han uttrykker også at selskapet er mer resultatbasert enn de øvrige. Han kommenterer at driftsresultatet er rundt 13 %, og påpeker hvordan brukerne ville ha reagert i et tilfelle hvor driftsresultatet var 10 % feil. Dette eksempelet bruker han for å poengtere hvor viktig det er at vesentlighetsgrensen ikke settes for høyt, og at regnskapet dermed ikke blir korrigert for feil som brukerne anser som vesentlige.

Som det eneste intervjuobjektet som er registrert revisor og ikke har erfaring med børsnoterte selskap, velger intervjuobjekt D allikevel å sette en grense. Han har ikke mange refleksjoner når han fastsetter, bare at han ikke ønsker å sette grensen for lavt slik at det blir for mye å revidere.

Intervjuobjekt E forklarer at et børsnotert selskap gjerne krever mer aktsomhet i revisjonen. I Delta ASA sitt tilfelle mener han at 5-6 millioner i feil er noe man ikke vil tenke over, ettersom resultatet etter skatt er hele 270 millioner. Han understreker at for noen kan 6 millioner allikevel være en høy grense, mens andre kan mene at det er lavt med tanke på hele regnskapet. Etter intervjuet, under transkribering, kom det frem at referanseverdiene intervjuobjekt E ikke går opp med vesentlighetsgrensen han satt. 1,5 til 2 % av omsetning blir nemlig 45 til 60 millioner. Det virker som at han har glemt tre nuller i kalkulasjonen. Men som sagt forklarer han at 6 millioner i feil i et resultat på 270 millioner, ikke er noe brukerne vil reagere på. Derfor velger vi å forholde oss til vesentlighetsgrensen han satte på 5 til 6 millioner.

Intervjuobjekt F arbeider i et selskap der man har en policy om å ikke bruke en vesentlighetsgrense som er høyere enn 5% på resultat før skatt for børsnoterte selskap. Dette forklarer han med at det er et større krav til presisjon. Han kommenterer at selskapet har mye anleggsmidler, men virker ikke å vektlegge dette noe videre i vurderingen. Han forklarer også at ettersom selskapet er på børs har det en større offentlig interesse og flere brukere, noe som også er med på å forsvare en lavere vesentlighetsgrense enn ved vanlig aksjeselskap.

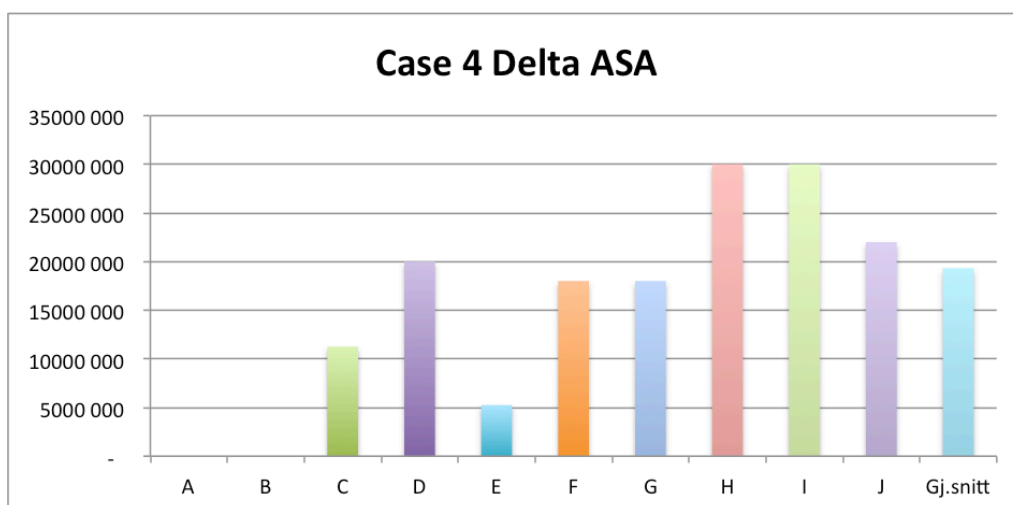
Intervjuobjekt G sier at han umiddelbart tenker at han vil bruke resultat før skatt som referanseverdi, og vil gjerne se på historikken til selskapet. Utover dette har han ingen spesifikke refleksjoner knyttet til at selskapet er på børs. Intervjuobjekt H har like lang erfaring som G, og uttrykker at han ikke føler at det noe poeng i å sette en grense ettersom at han ikke har gjort det før. I tillegg bemerker han at det er de mer erfarne i selskapet som setter vesentlighetsgrensen i slike selskap. Han setter likevel en grense etterhvert på eget initiativ. Samtidig forklarer han at selskapet han jobber i har egne retningslinjer knyttet til børsnoterte selskap, og at det er andre hensyn å ta.

Intervjuobjekt I ønsker å bruke resultat før skatt som referanseverdi. Han poengterer at han vanligvis bruker et intervall på 5-10 %, og at for et børsnotert selskap vil han i utgangspunktet ikke legge grensen til 10 %. Han påpeker at Delta ASA har bra med eiendeler og en solid egenkapital, noe som fører til at han fastsetter grensen til 10 % av resultat før skatt.

Intervjuobjekt J sier at han ikke har noe særlig erfaring med selskap på børs, selv om han jobber i et selskap som reviderer børsnoterte foretak. Han forteller at i selskapet hvor han jobber blir toppen av intervallet på referanseverdiene lavere for selskap som er på børs enn for dem som ikke er det. Han kommenterer at det er ikke noe spesielt i regnskapstallene som slår ut den ene eller andre veien, og legger seg derfor midt i intervallene. Han har som på de foregående casene vektlagt resultat før skatt mest, og sammenlignet med intervallene for egenkapital og omsetning.

Ettersom to fra de mindre selskapene velger å ikke fastsette vesentlighet for Delta ASA, gjør dette at det blir et mindre datagrunnlag for å studere likheter mellom dem i små og dem i store selskap. Resultatene fra intervjuobjektene som har erfaring med store og børsnoterte selskap viser at grensesettingen peker i samme retning. De fleste vil bruke en lavere referanseverdi for store og børsnoterte, kontra mindre selskap. De nevner at det krever mer aktsomhet når de reviderer børsnoterte selskap. Dette gir klare indikasjoner på at børsnotering er en kvalitativ faktor som har betydning for vesentlighetsgrenser.

Figur 4: Case 4.

I Delta ASA kommer det største avviket av at intervjuobjekt E fastsetter en betydelig lavere vesentlighetsgrense enn de andre. I tillegg fastsetter H og I en del høyere grense enn de øvrige intervjuobjektene.

Nedenfor kommer en presentasjon av intervjuobjektene vesentlighetsgrenser med tilhørende referanseverdi for hvert enkelt case.

Tabell 4: Case 1 og 2.

Intervju objekt	Case 1		Case 2	
	<i>Referanseverdi</i>	<i>Vesentlighetsgrense</i>	<i>Referanseverdi</i>	<i>Vesentlighetsgrense</i>
A	2 - 3 % av omsetning	2 080 000 - 3 120 000	2 - 3 % av omsetning	1 650 000 - 2 475 000
B	1 % av omsetning og resultat før skatt	1 000 000	Omsetning og resultat før skatt	800 000
C	2 % av omsetning, 7,5 % av resultat før skatt og 5 % av egenkapital	1 000 000 - 1 500 000	1 % av omsetning og egenkapital	400 000 – 800 000
D	Omsetning, resultat før skatt og egenkapital	1 300 000	Omsetning, egenkapital og total kapital	500 000
E	1,5 - 2,0 % av omsetning	1 500 000 – 2 000 000	1,5 - 2,0 % av omsetning	1 200 000 – 1 650 000
F	9 - 10 % av resultat før skatt	1 580 000 – 1 755 000	8 - 9 % av resultat før skatt	960 000 – 1 080 000
G	10 % av resultat før skatt	1 755 000	10 % av resultat før skatt	1 200 000
H	Omsetning og	2 500 000	Omsetning og	1 800 000

	resultat før skat		resultat før skatt	
I	10 % av resultat før skatt	1 750 000	10 % av resultat før skatt	1 200 000
J	Omsetning, resultat før skatt og egenkapital	1 500 000	Omsetning, resultat før skatt, og egenkapital	750 000

Tabell 5: Case 3 og 4.

<i>Intervju objekt</i>	<i>Case 3</i>		<i>Case 4</i>	
	<i>Referanseverdi</i>	<i>Vesentlighetsgrense</i>	<i>Referanseverdi</i>	<i>Vesentlighetsgrense</i>
A	2 - 3 % av omsetning	1 960 000 - 2 940 000	-	-
B	Omsetning og resultat før skatt	1 400 000	-	-
C	Omsetning og 5 - 10 % av resultat før skatt	800 000 - 1 500 000	Omsetning og resultat før skatt	7 500 000 – 15 000 000
D	Omsetning, resultat før skatt og egenkapital	1 500 000	Omsetning, resultat før skatt og total kapital	20 000 000
E	1,5 - 2,0 % av omsetning	1 500 000 - 2 000 000	1,5 - 2,0 % av omsetning	4 500 000 – 6 000 000
F	9 - 10 % av resultat før skatt	1 300 000 - 1 470 000	5 % av resultat før skatt	18 000 000
G	10 % av resultat før skatt	1 470 000	5 % av resultat før skatt	18 000 000

H	Omsetning og resultat før skat	2 200 000	Omsetning og resultat før skat	30 000 000
I	10 % av resultat før skatt	1 470 000	8 % av resultat før skatt	30 000 000
J	Omsetning, resultat før skatt og egenkapital	1 500 000	Omsetning, resultat før skatt og egenkapital	22 000 000

Kapittel 6: Analyse

I dette kapitlet vil funnene fra undersøkelsen bli analysert mot revisjonsstandardene og tidligere forskning, der det er relevant.

Intervjuobjektene bruker kvantitative referanseverdier som ligger innenfor rammene i revisjonsteorien. Disse referanseverdiene er omsetning, resultat før skatt, netto eiendeler, totalkapital og egenkapital (Eilifsen et al., 2014, s. 84). I likhet med forskningen til Eilifsen og Messier (2015) kommenterer flere av intervjuobjektene at resultat før skatt er en referanseverdi de gjerne vurderer først. Svarene på spørsmålet om referanseverdier er i overensstemmelse med hva som er gjort tidligere på området, og er i samsvar med veiledningen vi finner i ISA 320. Netto eiendeler er en kvantitativ faktor som ingen av intervjuobjektene nevner. Denne faktoren er inkludert i ISA 320 og i læreboka til Eilifsen et al. (2014), men det er mulig at dette er en referanseverdi som er lite brukt i praksis.

Det er også verdt å nevne at flere av intervjuobjektene, nærmere sagt halvparten, setter referanseverdien til totalkapital opp til 3 %. Dette er et lite avvik fra eksemplene i litteraturen som går opp til 2 % og kan forklares ved revisors bruk av profesjonelt skjønn. En annen forklaring er ulik selskapspolicy. De fem som kan bruke opp til 3 % av totalkapitalen er nemlig ansatt i en av 'de fem store'. Her kan variasjoner forklares med selskapsbakgrunn.

Referanseverdiene revisor velger å bruke for å fastsette vesentlighetsgrenser er avhengig av revisors bruk av profesjonelt skjønn. Samtlige av intervjuobjektene sier at de bruker skjønn, og oppfyller kravene de internasjonale standardene har for at skjønn skal opprettholdes gjennom hele revisjonsprosessen (ISA 200.7), også relatert til vesentlighet. Hvordan revisor bruker profesjonelt skjønn varierer, og det gjorde også svarene fra intervjuobjektene. Denne variasjonen er et resultat av ulik opplæring, erfaring og kunnskap. Noen av intervjuobjektene ga uttrykk for at de syntes det var vanskelig å forklare hvordan de bruker skjønn ved fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Dette er trolig på grunn av at bruken skjer noe ubevisst.

Samtlige av intervjuobjektene trekker frem referanseverdier når de skal forklare hvordan de bruker skjønn, som er i tråd med ISA 320. Standarden sier også at 'fastsettelsen

påvirkes av revisors oppfatning av hvilke behov for finansiell informasjon brukerne av regnskapet har' (ISA 320.4). Tre av intervjuobjektene, G, H og I, trekker frem brukerne på dette spørsmålet. Det er interessant at to av disse kun har to år med erfaring. Med andre ord gir intervjuobjektene med mindre erfaring like utfyllende svar som dem med mye erfaring.

På spørsmålet om selskapsspesifikke faktorer blir typen enhet, eller bransje, nevnt av seks intervjuobjekter, og er dermed faktorene som kommer frem flest ganger. Dette er i samsvar med konklusjonen til Iselin og Iskandar (2000) som viste at bransje hadde en påvirkning på revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser. Det er også naturlig at typen enhet og bransje er nevnt da det er lett for intervjuobjektene å assosiere det med ordene 'selskapsspesifikke faktorer'. Tre av intervjuobjektene trekker frem brukerne og halvparten er innom eierne. Tre av intervjuobjektene svarer også at de ser på finansiering. Et par av intervjuobjektene vurderer regnskapselementer, og en nevner avvik fra perioderegnskap. Det er kun en som trekker frem makroforhold, også kalt økonomiske omgivelser. Intervjuobjektene er dermed innom samtlige av faktorene i ISA 320.

Antallet selskapsspesifikke faktorer hvert intervjuobjekt nevner varierer fra en til fem. Variasjonen i svarene er et interessant funn som kan komme av flere årsaker. Det er verdt å nevne at det er mulig at intervjuobjektene ville svart annerledes ved en gjentakelse av spørsmålet. Det kan være at de ikke klarte å komme på alle faktorene der og da, og at svarene ville vært mer utfyllende dersom de var forberedt på forhånd. Det er heller ikke sikkert at intervjuobjektene vil vurdere samtlige faktorer under hver revisjon, og at de dermed vil variere fra kunde til kunde. Bruken av profesjonelt skjønn er en annen forklaring.

Flertallet sier at størrelsen til selskap kan påvirke hvor de legger seg på referanseverdien. En observasjon er at de to intervjuobjektene som mener at størrelse ikke vil ha en betydning, er ansatt i ulike revisjonsselskaper. Den ene er ansatt i et lite selskap og den andre i et stort, og begge har mye arbeidserfaring. Hvorfor akkurat disse to skiller seg ut fra de andre kan skyldes tidligere erfaring og bruken av skjønn. Det er mulig at disse intervjuobjektene ikke benytter seg av variable regler og at størrelse derfor ikke vil ha en påvirkning på referanseverdiene. McKee og Eilifsen (2000) nevner variable regler som en

av fire tilnærminger til kvantitative referanseverdier, hvor denne tilnærmingen reduserer prosentsatsen av referanseverdien når størrelsen på selskapet øker.

Flere av intervjuobjektene som er ansatt i store revisjonsselskap forteller at de har egne og lavere tommelfingerregler som brukes når børsnoterte foretak revideres. En årsak til dette kan være at de store revisjonsselskapene har strengere regler og kontroller for revisjonen enn det som gjelder etter norske lovkrav (Næss, 2002). En del av variasjonen i svarene på spørsmålet om børsnotering kan av den grunn tilordnes forskjellig selskapspolicy.

Intervjuobjekt A og B mangler erfaring på dette området, og velger å ikke uttale seg på spørsmålet om børsnotering. Det er derfor kun to fra de små selskapene som gir grunnlag for å sammenlignes med de seks som jobber i 'de fem store'. Intervjuobjekt C forteller at vesentlighetsgrensen gjerne blir lavere i børsnoterte foretak. Intervjuobjekt D uttrykker at han ville vært enda grundigere dersom han skulle ha revidert et stort foretak. Med andre ord er det enighet på tvers av revisjonsselskapene. Det kommer tydelig frem at en eventuell børsnotering vil påvirke revisjonen, og flere uttaler at vesentlighetsgrensen blir lavere.

Enhetens eierstruktur er en kvalitativ faktor som er nevnt i ISA 320 pkt. A4. Flertallet av intervjuobjektene, 8 av 10, svarer at eierstruktur vil ha en betydning for fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Det er interessant at den ene revisoren som sier at eierstruktur ikke er viktig, er en av dem med mindre erfaring. Det er derfor mulig at dette er noe som vil være viktigere om noen år. Halvparten av intervjuobjektene mener at flere eiere krever større aktsomhet og at vesentlighetsgrensen gjerne blir lavere. Erfaringen til disse fem varierer fra 2 til 22 år, og de har ulik selskapsbakgrunn. Det er derfor ikke grunnlag for å forklare variasjonen i svarene med de personlige karakteristikkene som er gitt i bakgrunnsinformasjonen til intervjuobjektene. Et annet funn er at noen av intervjuobjektene begrunner eierstrukturens betydning med at det er spesielt viktig i selskap hvor ikke alle eierne deltar i den daglige driften av selskapet. Her kan det trekkes en parallell til prinsipal-agent problematikken mellom ledelsen og eierne. Her vil eierne som ikke deltar i den daglige driften til selskapet være avhengig av revisors rapportering og korrekt bruk av vesentlighetsgrenser for å forhindre asymmetrisk informasjon.

På spørsmålet om gjeldsgrad vil påvirke revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser svarer samtlige intervjuobjekter ja. Flere uttaler også at mye gjeld kan trekke

vesentlighetsgrensen ned. De to intervjuobjektene med minst erfaring nevner risikoen med mye gjeld, men sier ikke noe mer om hvordan det påvirker fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Dette kan komme av mangel på erfaring. Enkelte av intervjuobjektene kobler at banken er en viktig bruker i selskap med mye gjeld, og at det i slike selskap vil være viktig å sette vesentlighetsgrensen etter hva banken ville reagert på. Dette er i tråd med hovedformålet til ISA 320 som sier at vesentlighetsgrenser skal settes basert på hvilke behov brukerne har.

Intervjuobjektene nevner følgende brukere av regnskapet: banken, eiere, offentlige myndigheter, kunder, leverandører, ansatte og media. Samtlige av disse brukerne nevner også Gulden (2010). Det er for det meste eierne, banken og offentlige myndigheter som går igjen blant intervjuobjektene. Det er verdt å nevne at ingen av intervjuobjektene sier noe om ledelsen og samfunnet på dette spørsmålet, selv om disse er nevnt i litteraturen. Et annet fellestrekk er at vesentlighetsgrensen i en viss grad settes for å sikre seg mot søksmål og erstatning av brukerne. Dette nevnes av alle intervjuobjektene enten direkte, eller indirekte. En annen observasjon er at mengden erfaring blant intervjuobjektene ikke synes å ha en betydning for svaret.

Blant svarene til intervjuobjektene er det vanskelig å finne klare likheter eller ulikheter som skyldes personlige karakteristikk. Det er mulig at selskapsbakgrunn eller arbeidsplass ville forklart variasjoner med et større utvalg, slik som forskningen til Churning, Pany og Wheeler (1989), og Estes og Reames (1988). Estes og Reames (1988) fant også ut at alder hadde en betydning, men alderen til intervjuobjektene har ikke vært en del av denne undersøkelsen og det er ikke mulig å vite om dette har hatt en påvirkning. Undersøkelsen har i stedet vektlagt antall år med erfaring til intervjuobjektene. Denne karakteristikken har heller ikke gitt grunnlag for å forklare variasjonen i funnene.

Det var færre av revisorene som la merke til de ulike variablene som var lagt inn i hvert case enn hva som først var forventet. I casene kom ikke påvirkningen av de ulike selskaps-spesifikke faktorene like klart frem som i spørsmålene. Intervjuobjektene ble spurt om å sette en vesentlighetsgrense i form av et tall eller en referanseverdi. Vesentlighetsgrensene som ble satt av de enkelte varierte i samtlige case, men noen av casene hadde større variasjoner enn andre. Denne variasjonen kan være et resultat av profesjonelt skjønn.

Meninger om eierstruktur var en relevant variabel som påvirket vesentlighetsgrensen var blandet, og det virket ikke som at forskjellen på 30 kontra 2-3 eiere hadde betydning for enkelte av intervjuobjektene. På løsningen av dette caset, Alfa AS, kommenterte fire av intervjuobjektene at det antallet eiere kunne trekke vesentlighetsgrensen litt ned, eller gjøre at man bør være mer forsiktig. Disse fire, B, D, J og F, benytter en lavere referanseverdi enn andre av intervjuobjektene og fastsetter grenser som ligger under kr 1 700 000.

Intervjuobjekt C legger seg også under dette beløpet. Det betyr at fire av fem intervjuobjekter som fastsetter vesentlighetsgrensen under kr 1 700 000 har tatt hensyn til eierne i sin vurdering. Grunnen til at flertallet ikke påpeker eierstrukturen i caset kan være fordi den kun er illustrert gjennom et høyt antall eiere og ikke utdypende tilleggsinformasjon. I tillegg nevner noen under spørsmålet om eierstruktur at fordeling av eierandel kan ha en betydning, og at det er viktig dersom en eller flere eiere ikke deltar i den daglige driften av selskapet. Disse dimensjonene er ikke representert i caset, og kan forklare hvorfor færre tar hensyn til dette under caseløsningen.

Intervjuobjekt E og H var de som ga uttrykk for at eierstruktur ikke vil ha en betydning for fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Disse to kommenterte ikke på antallet eiere i caset og fastsetter to av de høyeste grensene i Alfa AS. Hvilken referanseverdi intervjuobjektene velger å bruke varierer, og det gjør også vesentlighetsgrensene. Som et eksempel bruker intervjuobjekt A og H en referanseverdi på mellom 2-3 % av omsetningen, mens intervjuobjekt B velger å bruke 1 %. Ulik bruk av referanseverdier er et resultat av profesjonelt skjønn.

I caset med høy gjeldsgrad var det også variasjon i referanseverdiene og prosentsatsene intervjuobjektene valgte å bruke. Omsetning og resultat før skatt går igjen, hvor prosentsatsen på omsetningen varierer fra 1 til 3 %. Gjeldsgrad var den variabelen som færrest la merke til. Gjeldsgraden i dette caset på 5,45 er høy og over normalen. At ikke alle la merke til dette kan skyldes at intervjuobjektene bare så raskt over regnskapstallene og tilleggsopplysningene. Dette kan også være at gjeldsgraden ikke nødvendigvis var hva alle mener er høy, eller at et godt resultat gjør at en høy gjeldsgrad ikke virker truende. Det kan derfor være at dette ville vært vektlagt i større grad dersom resultatet hadde vært lavere. Halvparten av intervjuobjektene påpeker finansieringen og kommenterer på enten gjeldsgraden, egenkapitalandelen eller finanskostnadene. Blant disse sier flertallet at dette

påvirker i retningen av en lavere vesentlighetsgrense. Tre av intervjuobjektene som kommenterte på finansieringen, C, D og J, er også de som fastsetter de laveste vesentlighetsgrensene på Beta AS. Her blir altså deres svar på spørsmålet om gjeldsgrad reflektert i praksis.

Charlie AS er caset som har minst variasjon i vesentlighetsgrensene. En del av variasjonen kan tilordnes intervjuobjekt A og H som legger seg et hakk høyere enn de øvrige intervjuobjektene. Hvorfor disse to legger seg høyere enn resten kan forklares med bruken av profesjonelt skjønn og ulike tommelfingerregler og referanseverdier. Intervjuobjekt A og H fastsetter vesentlighetsgrenser på mellom 2-3 % av omsetning. De andre intervjuobjektene har brukt referanseverdier som 1-2 % av omsetning og 5-10 % av resultat før skatt. Intervjuobjekt C fastsetter den laveste vesentlighetsgrensen på dette caset, og setter også relativt lave grenser på de andre casene.

Børsnotering er den faktoren som klart betydde mest. Den førte til at to av intervjuobjektene valgte å la være å svare på grunn av mangel på erfaring. Blant dem som løste caset var trenden at selskap av denne størrelsen førte til at de la seg forholdsmessig lavere på referanseverdiene enn i de små selskapene. Intervjuobjekt C, E, F og G fastsetter de fire laveste vesentlighetsgrensene. På spørsmålet om børsnotering svarer intervjuobjekt C at det er viktig å ikke sette en for høy vesentlighetsgrense. Vesentlighetsgrensen han fastsetter på Delta ASA tilsvarer litt mer enn 3 % av resultat før skatt. Intervjuobjekt F og G velger å bruke 5 % av resultat av skatt, og er ansatt i samme revisjonsselskap. Intervjuobjekt H og I fastsetter samme vesentlighetsgrense og bruker 8 % av resultat før skatt. Disse to er arbeider også i samme revisjonsselskap. Grunnen til at F og G, og H og I bruker samme referanseverdi og havner på samme vesentlighetsgrense kan derfor tilordnes selskapspolicy. Det er verdt å nevne at Delta ASA er det eneste caset hvor intervjuobjektene som jobber i samme selskap fastsetter samme vesentlighetsgrense.

Den høyeste referanseverdien som blir brukt i det børsnoterte caset er 8 % av resultat før skatt og gir en totalvesentlighetsgrense på 30 millioner. For å sammenligne med de øvrige casene er prosentsatsene lavest i Charlie ASA. I case 1, 2 og 3 blir 10 % av resultat før skatt brukt av flere av intervjuobjektene. Med andre ord legger intervjuobjektene seg lavere på referanseverdiene i dette caset, enn i de andre casene.

For å sammenligne vesentlighetsgrensene gitt i de forskjellige casene kan spredning brukes. Variasjonsbredde viser forskjellen mellom høyeste og laveste tallverdi, og er en måte å måle spredning (Oldervoll, Orskaug, Vaaje, Hanisch, & Hals, 2011, s. 71). En annen metode for å måle spredning er standardavviket. Standardavviket viser gjennomsnittlig hvor langt tallverdiene ligger fra gjennomsnittet (Oldervoll et al., 2011, s. 75). Variasjonsbredde og standardavvik er presentert i tabellen nedenfor.

Tabell 6: Spredning av vesentlighetsgrenser.

Case	Variasjonsbredde	Standardavvik
Alfa AS	1.600.000	484.856,9
Beta AS	1.563.000	485.703,4
Charlie AS	1.300.000	381.497,1
Delta ASA	24.740.000	7.924.201,5

Variasjonsbredden og standardavviket viser at Charlie AS har lavest spredning. Dette var forventet da caset ble utarbeidet, ettersom regnskapstallene ikke har noen store avvik. Under løsningen av dette caset var det flere av intervjuobjektene som kommenterte at selskapet virket stabilt og med gode tall, noe som gjør det naturlig at de havnet i øvre del av referanseverdiene og i samme sjiktet for vesentlighetsgrensen.

Måling av spredning viser at Delta ASA har størst variasjon i vesentlighetsgrensen. Noe av dette kan forklares med at selskapene bruker forskjellige vesentlighetsgrenser. I tillegg var det noen av selskapene som konsekvent la seg lavere på referanseverdiene når det gjaldt børsnoterte foretak, enn ved andre typer selskap. Det var også variasjon i intervjuobjektene erfaring med å fastsette vesentlighetsgrenser i børsnoterte foretak.

Alfa AS og Beta AS har nesten de samme verdiene for måling av spredning, og det kan virke som respondentene var like enige eller uenige i begge casene. I disse casene legger A og H seg en del høyere enn resten, og er med på å bidra til et høyt standardavvik.

Oppsummering

Gjennom intervjuene har det kommet frem interessante funn relatert til hvordan de forskjellige revisorene fastsetter vesentlighet i planleggingsfasen. Vi viser til analyse tidligere i kapittelet og presentasjon av funn kapittel 4. Her kommer en kort oppsummering av de mest sentrale funnene.

Undersøkelsen er gjennomført med bruk av kvalitativ metode med individuelle dybdeintervjuer. Totalt er det gjennomført 10 intervjuer med revisorer som har forskjellig erfaring og selskapsbakgrunn. Lengste erfaring har revisor C med 44 år, og kortest har G og H med 2 år.

Intervjuobjektene har noe vanskelig med å umiddelbart ordlegge hvordan de bruker skjønn, men de får uttrykt en mening etterhvert. De fleste intervjuobjektene kommer frem til at de bruker skjønn gjennom en vurdering av historikk, erfaring med selskapet og hvem brukerne av regnskapet er. Alle sier at bruken av skjønn reflekteres gjennom at det er skjønnsmessig hvordan prosentsatsene av kvantitative referanseverdier blir brukt.

Intervjuobjektene ble spurt om hvilke selskapsspesifikke faktorer de kunne nevne som de syntes var viktige. Her er det stor variasjon blant intervjuobjektene, noen sier mange faktorer, andre få, og det varierer hvilke de nevner. Hovedtrekket her er at flertallet nevner eierne, typen enhet og bransje.

Størrelse har en betydning for de fleste av intervjuobjektene, men i ulik grad. For to av intervjuobjektene vil ikke størrelse ha en betydning. Flere av intervjuobjektene svarer at størrelse vil påvirke hvor de legger seg på intervallet av referanseverdi. Et par av intervjuobjektene sier også at denne faktoren kan føre til at et lite selskap får en høyere vesentlighetsgrense enn nødvendig.

Et selskap som er notert på børs har gjerne mange brukere av regnskapet. Noen av intervjuobjektene som er ansatt i store revisjonsselskap forklarer at de har egne referanseverdier som brukes på børsnoterte foretak, ettersom det kreves mer aktsomhet i revisjonen av store foretak. Samtlige intervjuobjekter er enig i at en børsnotering vil

påvirke deres fastsettelse av vesentlighet, og flere uttaler at de vil benytte en lavere vesentlighetsgrense.

Eierstruktur er en faktor som vil variere fra selskap til selskap. Intervjuobjektene blir spurt om eierstruktur er en faktor som vil påvirke deres fastsettelse av vesentlighetsgrenser, og i så fall hvordan. Det er bare intervjuobjekt E og H som svarer nei på spørsmålet. Flertallet uttaler at eierstruktur vil ha en betydning og at mange eiere vil trekke vesentlighetsgrensen ned.

Gjeldsgrad avhenger av finansiering og påvirker risikoen til et selskap. Hvert enkelt intervjuobjekt mener at gjeld er en faktor som kan påvirke revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser. Det er enighet blant intervjuobjektene om at en høy gjeldsgrad argumenterer for en lavere vesentlighetsgrense. Et par av intervjuobjektene trekker også frem banken som en viktig bruker i et selskap med mye gjeld.

Alle intervjuobjektene er enig i at brukerne er i fokus under revisjonen og at de helt klart påvirker fastsettelsen av vesentlighetsgrenser. Gjennomgående nevner de fleste eierne, banken og offentlige myndigheter som viktige brukere. Det er ingen som nevner ledelsen og samfunnet, selv om disse er nevnt i litteraturen. Alle intervjuobjektene nevner også enten direkte eller indirekte at det tas i betraktning at brukerne kan gå til søksmål om erstatning dersom vesentlighetsgrensen blir satt til feil beløp.

I løsningen av casene var det færre av revisorene som la merke til de ulike variablene som var lagt inn i hvert case enn hva som først var forventet. Noen av intervjuobjektene tok hensyn til eierstrukturen, gjeldsgraden og børsnoteringen i deres caseløsning. Måling av spredning viser at intervjuobjektene svarer likest på normal caset, enn de andre. Dette er sammenfallende med at intervjuobjektene har forskjellige meninger om faktorene har en betydning, og at det er varierende hvilke referanseverdier de bruker.

Kapittel 7: Konklusjon

Problemstillingen til oppgaven var : *Hvordan påvirker selskapsspesifikke faktorer fastsettelsen av vesentlighetsgrenser i planleggingsfasen?* Temaet i oppgaven har vært konsentrert rundt fastsettelse av vesentlighetsgrenser i planleggingsfasen, hvor kvalitative og kvantitative faktorer skal vurderes. Vurderingen av kvalitative faktorer gir revisor grunnlag for å velge en hensiktsmessig kvantitativ referanseverdi, som resulterer i en tallmessig totalvesentlighetsgrense. Fokuset i oppgaven har vært de selskapsspesifikke faktorene størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad. For å undersøke problemstillingen er det gjennomført individuelle dybdeintervjuer, som inkluderer caseløsning, med totalt 10 praktiserende revisorer. Problemstillingen er belyst i en nærmere studie av de internasjonale standardene, i tillegg til annen relevant litteratur på området. For å få et totalbilde av praksis har undersøkelsen også tatt for seg andre begreper som er nært knyttet til vesentlighet, som brukerne, profesjonelt skjønn og referanseverdier.

Intervjuobjektene bruker skjønn når de vurderer hvem brukerne av regnskapet er og hvilke kvantitative referanseverdier de velger å bruke. De fleste intervjuobjektene benytter noenlunde de samme referanseverdiene når de skal fastsette vesentlighetsgrenser. Resultat før skatt er en referanseverdi som er sentral hos de fleste, ellers benyttes andre referanseverdier knyttet til både balansen og resultatet. Dette er i overensstemmelse med forskningen til Eilifsen og Messier (2015). Intervjuobjektene forklarte også at vurderingen av referanseverdier knyttet til balanse eller resultat, er avhengig av hva slags selskap det er og hva brukerne finner relevant. I caseløsningen velger samtlige av intervjuobjektene å kalkulere referanseverdier basert på resultat før skatt eller omsetning. Dette er tråd med vår forventning om en resultatbasert tilnærming ettersom casene er handelsbedrifter.

Eierne, typen enhet og bransje er de selskapsspesifikke faktorene som blir nevnt av flertallet av intervjuobjektene når de blir spurt om dette. Faktoren bransje underbygges med forskningen til Iselin og Iskandar (2000). Intervjuobjektene er enig i at de fleste kvalitative faktorene i undersøkelsen har en betydning for deres fastsettelse av vesentlighetsgrenser, men det interessante er at dette ikke kommer like godt frem i caseløsningen. Intervjuobjektene bruker relativt like referanseverdier og intervaller av dem, og følger de internasjonale standardene for revisjon. Likevel er det stor variasjon i intervallene av valgte referanseverdier og vesentlighetsgrensene de fastsetter i de praktiske

casene. Det er vanskelig å se en klar årsak til hvorfor variasjonen er så stor, men det viser at kan være et behov for klarere definerte retningslinjer i de internasjonale revisjonsstandardene.

Størrelse på selskap er en faktor som påvirker vesentlighetsgrensen til flertallet av intervjuobjektene, og det er kun to som mener at faktoren ikke påvirker deres vurdering. Flere forteller at størrelse vil påvirke hvor de legger seg på intervallet av referanseverdiene. Selskapspolicy vedrørende et minimumsbeløp på vesentlighetsgrensen fører også til at noen av revisorene kan ende opp med å fastsette en høyere vesentlighetsgrense enn nødvendig for små selskap. De fleste fra de store selskapene har klare retningslinjer innad i selskapet om å bruke lavere vesentlighetsgrenser ved børsnoterte eller større selskap med allmenn interesse.

Samtlige intervjuobjekter sier at en børsnotering vil påvirke fastsettelsen av vesentlighetsgrenser, og flere kommenterer at vesentlighetsgrensen gjerne blir satt lavere. Spørsmålet om børsnotering skiller intervjuobjektene fra de store og små revisjonsselskapene ved at de små selskapene normalt ikke reviderer børsnoterte foretak. Delta ASA var selskapet med størst spredning i fastsatt vesentlighetsgrense i forhold til de andre casene. Noe av årsaken til dette kan komme av erfaringsgrunnlaget til det enkelte intervjuobjekt og intern policy, eller mangel på sådan, i selskapene de arbeider i.

Ved spørsmålet om eierstruktur mener de fleste av intervjuobjektene, 8 av 10, at det har en betydning. Dette fremkommer ikke like klart fra løsningen av det første praktiske caset. Seks av intervjuobjektene gir ikke uttrykk for at casets 30 eiere kan trekke ned vesentlighetsgrensen. Det kan skyldes at det ikke var gitt nok informasjon om eierstrukturen, og fordelingen av denne, til at alle intervjuobjektene tok det med i sin vurdering. Det kan også være at eierstruktur, spesielt antall eiere, ikke har en stor betydning i praksis.

Samtlige av intervjuobjektene svarer at gjeldsgrad er en faktor som påvirker fastsettelsen av vesentlighetsgrenser, selv om ikke alle legger merke til det under caseløsningen. Kun tre av intervjuobjektene som kommenterer gjeldsgraden fastsetter de laveste vesentlighetsgrensene på caset med mye gjeld. Dette kan skyldes at gjeldsgraden ikke

kommer godt nok frem i caset, spesielt siden resultatet er godt. Det kan også være en indikasjon på at gjeldsgrad ikke er en faktor som blir vektlagt hos alle i praksis.

Vesentlighet er hva brukerne av regnskapet vil reagere på. Alle intervjuobjektene fokuserer på brukerne under revisjonen og tar hensyn til hvem disse er i vesentlighetsvurderingen. Av brukerne som blir nevnt er det eierne, banken og det offentlige som går igjen blant intervjuobjektene. Det blir også nevnt indirekte eller direkte av samtlige at erstatningssøksmål fra brukerne er noe de tar i betraktning i fastsettelsen av vesentlighetsgrenser.

Innledningsvis i undersøkelsen forelå det en forventning om å finne sammenhenger basert på personlige karakteristikk. Forskning har vist at selskapsbakgrunn eller arbeidsplass kan forklare variasjoner blant revisorer (Chewning et al., 1989). Gjennom analysen viste det seg at denne forventningen ikke helt stemte. Det var vanskelig å finne en klar sammenheng på forskjeller i bruken av de selskaps spesifikke faktorene som ble undersøkt, mellom intervjuobjektene i store og de i små selskap. Dette gjelder også forskjellen mellom revisorene med mye og lite erfaring. De med mindre erfaring var en del mer usikre under caseløsningen, men hadde likevel ikke mindre utfyllende svar og ulike meninger enn de erfarne. Det er tydelig at bruken av skjønn og vurdering av selskaps spesifikke faktorer varierer blant alle intervjuobjektene. Dette reflekteres også på vesentlighetsgrensene i caseløsningen.

Begrensninger

En styrke ved undersøkelsen er at kombinasjonen av case og spørsmål gjorde at vi kunne sjekke om det de svarte på spørsmålene om de selskaps spesifikke faktorene, faktisk stemmer med det de gjør i praksis. Her var det også svakheter knyttet til hvor godt de selskaps spesifikke faktorene kom frem i casene. Det virket spesielt som at faktorene eierstruktur og gjeldsgrad ikke kom klart nok frem. Dette gjør at det er vanskeligere å vurdere hvor mye disse faktorene påvirker intervjuobjektene i praksis. En annen svakhet er at flere av intervjuobjektene brukte flere referanseverdier for å fastsette vesentlighetsgrensene i caseløsningen. Det ville vært enklere å instruere dem til å lande på

en enkelt referanseverdi, for eksempel resultat før skatt eller omsetning, slik at variasjoner i vesentlighetsgrensene utelukkende kan tilordnes ulik bruk av prosentsats.

Forslag til videre forskning

Denne oppgaven har fokusert på hvordan revisorer bruker selskapsspesifikke faktorer for å fastsette vesentlighetsgrenser, med fokus på hvordan noen kvalitative faktorer påvirker hvor man legger seg på referanseverdiene.

Det vil være interessant å utvide undersøkelsen til en kvantitativ studie, med flere revisorer på landsbasis, og i tillegg se på flere kvalitative faktorer for å studere om det finnes noen klare forskjeller eller fellestrekk. Et annet alternativ er å inkludere andre land for å se hvordan geografisk plassering vil påvirke fastsettelsen.

En annen interessant undersøkelse er å se hvordan brukerne av regnskapet vurderer vesentlighet, kontra hva revisor tror. Det står i revisjonslitteraturen at det er brukerne som er i fokus, men det er vanskelig å vite om det revisor tror er vesentlig for brukerne er det samme som de selv anser som vesentlig. Her vil det være spennende å studere hva brukernes forventninger er, og hvordan revisor gjør seg kjent med disse.

Det kan også være interessant å se hvor godt forskjellige brukere forstår bruken av kvantitative og kvalitative faktorer. Det er viktig for brukerne å ha en forståelse av vesentlighet og hva som inngår i fastsettelsen, spesielt i tilfeller hvor revisor står ovenfor et erstatningssøksmål. Det vil være gunstig for revisor at brukerne forstår hvorfor begrunnelsen i revisjonsdokumentasjonen er som den er. En undersøkelse av brukernes forståelse av de ulike faktorene som inngår i vesentlighet kunne derfor vært interessant.

Litteraturliste

- Aksjeloven. (1997). *Lov om aksjeselskaper*. Hentet 23.03.2017, fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44/*#*
- Allmennaksjeloven. (1997). *Lov om allmennaksjeselskaper*. Hentet 23.03.2017, fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-45/*#*
- Altinn. (2015a, 31.12). Hvilken organisasjonsform bør jeg velge? Hentet 25.05.2017, fra <https://www.altinn.no/no/Starte-og-drive-bedrift/Forberede/Velge-organisasjonsform/Hvilken-organisasjonsform-kan-jeg-velge/>
- Altinn. (2015b, 31.12). Årsregnskapet. Hentet 06.02.2017, fra <https://www.altinn.no/no/Starte-og-drive-bedrift/Drive/Regnskap-og-revisjon/Arsregnskapet/>
- Altinn. (2016, 08.04) Store og små foretak. Hentet 22.03.2017, fra <https://www.altinn.no/no/Starte-og-drive-bedrift/Drive/Regnskap-og-revisjon/Arsregnskapet/Hva-skal-sendes-til-Regnskapsregisteret/Store-og-sma-foretak/>
- Andersen, S., & Eilifsen, A. (2010). ISA 320 og ISA 450: De nye vesentlighetsstandardene. *Revisjon og regnskap*, 4, 38-44. Hentet 28.05.2017, fra <http://www.revregn.no/i/2010/4/rr-04-10-23>
- Public company accounting oversight board. (2010) AU Section 312, Audit Risk and Materiality in conducting an audit. Hentet 20.02.2017, fra <https://pcaobus.org/Standards/Auditing/pages/au312.aspx>
- Baksaas, K. M. (2016). Revisjon - en viktig samfunnsordning. Hentet 27.03.17, fra <https://www.econa.no/revisjon-en-viktig-samfunnsordning>
- Carpenter, B. W, Dirsmith, M. W, & Gupta, P. P. (1994). Materiality judgments and audit firm culture: Social behavioral and political perspectives. *Accounting, Organizations and Society* 19 (44), 355-380. Hentet 17.02.2017, fra <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0361368294900027?via%3Dihub>
- Chewning, G., Pany, K., & Wheeler, S. (1989). Auditor reporting decisions involving accounting principle changes: some evidence on materiality thresholds. *Journal of Accounting Research*, 27(1), 78-96. Hentet 17.01.2017, fra <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=c8994378-0fdb-4893-b062-25f918bb522d%40sessionmgr4010&vid=1&hid=4106>
- Dahl, G. A. (2006). Hvordan bør bedrifter finansieres? *Praktisk Økonomi & Finans*, 3. Hentet 10.01.2017, fra

<https://www.lederkilden.no/tema/hvordan-bor-bedrifter-finansieres>

Dahlum, S. (2015). Validitet. *Store norske leksikon*. Hentet 07.02.2017, fra

<https://snl.no/validitet>

Dess, G. G., Lumpkin, G. T., Eisner, A., & McNamara, G. (2014). *Strategic Management: Creating Competitive Advantages, Global Edition*. (7) McGraw-Hill Education.

Den Norske Revisorforeningen. *ISA 200 Overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføring av en revisjon*.

Den Norske Revisorforeningen. *ISA 240 Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper*.

Den Norske Revisorforeningen. *ISA 300 Planlegging av revisjon av et regnskap*.

Den Norske Revisorforeningen. *ISA 315 Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser*.

Den Norske Revisorforeningen. *ISA 320 Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon*.

Den Norske Revisorforeningen. *ISA 450 Vurdering av feilinformasjon identifisert under revisjonen*.

Den Norske Revisorforeningen. *ISA 700 Konklusjon og rapportering om regnskaper*.

Den Norske Revisorforeningen. *ISA 701 Kommunikasjon om sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning*.

Den Norske Revisorforeningen. *SA 3801 Revisors kontroll av og rapportering om grunnlag for skatter og avgifter*.

Estes, R., & Reames, D. D. (1988). Effects of personal characteristics on materiality decisions: A multivariate analysis. *Accounting & Business research* 18(72), 291-296. Hentet 17.02.2017, fra <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=bf74274b-c0c4-4128-8f38-70f78a318098%40sessionmgr102&vid=1&hid=115>

Eilifsen, A., & Messier, W. F. (2015). Materiality Guidance of the Major Public Accounting Firms. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*. 2(34), 3-26. American Accounting Association. doi: 10.2308/ajpt-50882

Eilifsen A., Messier, W. F., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. (2014). *Auditing & assurance services*. (3. utg.). New York: McGraw-Hill education.

Finansiering. (2014). *Store Norske Leksikon*. Hentet 10.02.2017, fra <https://snl.no/finansiering>

Finanstilsynet. (2015). *Rapport etter dokumentbasert tilsyn med revisorer og revisjonsselskaper*. Oslo: Finanstilsynet. Hentet 14.02.2017, fra

- http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Rapport/2015/Rapport_revisorer_mars_2015.pdf
- Granvang, T. (2012). Revisoransvar. *Revisjon og regnskap*, 5, 50-52. Hentet 30.05.2017, fra <http://www.revregn.no/i/2012/5/rr05-2012-1797>
- Gripsrud, G., Olsson, U. H., & Silkoset, R. (2015). *Metode og Dataanalyse*. Oslo: Høyskoleforlaget
- Gulden, B. P. (2010). *Revisjon, teori og metode* (6. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Gulden, B. P. (2015). *Den eksterne revisor*. (9. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Hasse-Biber, S. N., & Leavy, S. (2011). *Designing qualitative approaches to research* (2. utg.). California: SAGE Publications, Inc.
- Houghton, K. A., Jubb, J., & Kend, M. (2011). Materiality in the context of audit: the real expectations gap. *Managerial Auditing Journal*, (26)6, 482-500. Hentet 02.02.2017, fra <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/02686901111142549>
- Hvitvaskingsloven. (2009). *Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv*. Hentet 11.05.2017 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-03-06-11?q=hvitvaskingsloven>
- Iselin, E. R., & Iskandar, T. M. (2000). Auditors' recognition and disclosure materiality thresholds: their magnitude and the effects of industry. *The British Accounting Review*, 32(3), 289-309. Hentet 16.01.2017, fra <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0890838900901409>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Knudsen, G. (2015). Allmennaksjeselskap. *Store norske leksikon*. Hentet 20.02.2017, fra <https://snl.no/allmennaksjeselskap>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kristensen, R. H. (2015). Judgement in auditor's materiality assessments. *Danish Journal of Management and Business*, (2), 53-65. Hentet 08.03.17, fra https://www.djoef-forlag.dk/services/djm/ledelsedocs/2015/2015_2/DJoMB_vol79_no2_5.pdf
- Legoria, J., Melendrez, K.D. & Reynolds, J.K. (2013). Qualitative audit materiality and earnings management. *Review of Accounting Studies*, 18(2), 414-442. doi: 10.1007/s11142-012-9218-3
- McKee, T. E., & Eilifsen, A. (2000). Current materiality guidance for auditors. *Foundation for Research in Economics and Business Administration*, 70(7). Hentet 16.01.2017, fra https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/166032/A51_00.pdf?sequence=1

- Messier, W. F., Martinov-Bennie, N., & Eilifsen, A. (2005). A review and integration of empirical research on materiality: Two decades later. *Auditing: A journal of practice & theory*, 24(2), 153-187. Hentet 08.02.2017, fra <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9dea2bdd-5de8-4412-9963-016735919089%40sessionmgr4006&vid=1&hid=4109>
- Meyer, H. D., & Fadnes, O-M. (2014, 05.02) KPMG må betale 656 millioner. *Dagens næringsliv*. Hentet 22.03.17 fra <http://www.dn.no/nyheter/naringsliv/2005/07/15/kpmg-ma-betale-656-millioner>
- Norges Kommunerevisorforbund. (2016, 15.11). Informasjonsskriv 7/2016 - Revisors vurderinger av vesentlighet med vekt på planleggingsfasen ved revisjon av regnskaper i kommunal sektor. Hentet 06.03.2017, fra http://www.nkrf.no/filarkiv/File/Info_fra_NKRFS_organer/Revkom/2016/16-07_Vesentlighet.pdf
- NOU 1997:9. (1997). *Om revisjon og revisorer*. Hentet 06.02.2017, fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/670c887a3d5f49e983b100775576446a/no/pdfa/nou199719970009000dddpdfa.pdf>
- Næss, A. (2002). Kan vi stole på de reviderte årsregnskapene? *Magma, Econas tidsskrift for økonomi og ledelse*, (5). Hentet 23.05.21017, fra <https://www.magma.no/kan-vi-stole-paa-de-reviderte-aarsregnskapene>
- Oldervoll, T., Orskaug, O., Vaaje, A., Hanisch, F., & Hals, S. (2011). *Sinus Matematikk 2P*. Oslo: Cappelen Damm.
- Revisorforeningen. (2016, 27.05). Den mest betydningsfulle endringen i revisors rapportering på flere tiår. Hentet 10.05.2017, fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/nyheter/den-mest-betydningsfulle-endringen-i-revisors-rapportering-pa-flere-tiar/>
- Revisorforeningen. (2017, 22.02). Nå bør du lese revisjonsberetningen først. Hentet 11.05.2017, fra <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/revisjon/revisorforeningen---na-bor-du lese-revisjonsberetningen-forst---endelig-versjon.pdf>
- Revisorloven. (1999). *Lov om revisjon og revisorer*. Hentet 26.01.2017, fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-01-15-2>
- Regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap m.v.* Hentet 10.01.2017, fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>
- Sending, A. (2006). *Innføring i bedriftsøkonomi* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

- Skatteforvaltningsforskriften. (2016). *Forskrift til skatteforvaltningsloven*. Hentet 15.05.2017, fra <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2016-11-23-1360>
- Skøyen, J., & Thoresen, P. (2013). Virksomhetsutvikling i små og mellomstore bedrifter - Veien mot bedre lønnsomhet. *Praktisk økonomi & finans*, 30(3), 40-46. Hentet 14.02.2017, fra https://www.idunn.no/pof/2013/03/virksomhetsutvikling_i_smaa_og_mellomstore_bedrifter_-_veier
- Statistisk sentralbyrå. (2016). Virksomheter. 1. Januar 2016. Hentet 13.02.2017, fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/statistikker/bedrifter/aar/2016-01-22#content>
- Statistisk sentralbyrå. (2017). Nøkkeltall for børsnoterte selskaper, 4. kvartal 2016. Hentet 22.03.2017, fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/statistikker/regnbors/kvartal/2017-03-07#content>
- Sundberg, J., D. (2006, 22.03.) Må betalte 100 millioner i Sponsor Service-erstatning. *VG*. Hentet 11.05.2017 fra <http://www.vg.no/nyheter/maa-betale-100-millioner-i-sponsor-service-erstatning/a/179741/>

Vedlegg 1: Intervju

1. Hva er din stilling i selskapet?
2. Hvor mange års erfaring har du innen revisjon?
3. Er du registrert eller statsautorisert revisor?
4. Er fastsettelse av vesentlighetsgrenser en del av din hverdag? (Etter case)
5. Hvordan kom du fram til vesentlighetsgrensen i case 1 – og hvilke referanseverdier baserte du deg på?
6. Hvordan kom du fram til vesentlighetsgrensen i case 2 - og hvilke referanseverdier baserte du deg på?
7. Hvordan kom du fram til vesentlighetsgrensen i case 3 - og hvilke referanseverdier baserte du deg på?
8. Hvordan kom du fram til vesentlighetsgrensen i case 4 - og hvilke referanseverdier baserte du deg på?

9. Hvilke referanseverdier pleier du å basere vesentlighetsgrenser på?
10. Hvordan bruker du skjønn ved fastsettelsen av vesentlighetsgrenser?
11. Hvilke selskapsspesifikke faktorer vurderer du når du fastsetter (bestemmer deg for hvilke) vesentlighetsgrenser/referanseverdier (du skal bruke)?
12. Vil vurderingen din avhenge av størrelsen på selskapet som revideres? (Hvordan)
13. Har du erfaring med å revidere børsnoterte foretak eller store foretak ut fra regnskapslovens definisjon?
14. Hvis ja, vil en børsnotering påvirke fastsettelsen av vesentlighetsgrenser til foretaket? (Hvordan)
15. Vil vurderingen din avhenge av eierstruktur? (Hvordan)
16. Vil vurderingen din avhenge av gjeldsgrad? I så fall hvordan påvirker dette fastsettelsen din?
17. Hvordan vil brukerne påvirke fastsettelsen?
18. Hva legger du til grunn når du fastsetter arbeidsvesentlighet?
19. Hvordan setter du grensen for ubetydelige feil?
20. Er det noe annet du vil tilføye?

Vedlegg 2: Case

Handelsvirksomhet 1: Alfa AS

	2016	<u>Tilleggsinformasjon:</u>
Resultatregnskap		Normalberetning de siste år
Sum driftsinntekter	104 000 000	Antall ansatte <50
Sum driftskostnader	87 750 000	Antall aksjonærer 30
Driftsresultat	16 250 000	Midt i livssyklus
Sum finansinntekter	1 950 000	
Sum finanskostnader	650 000	
Netto finans	1 300 000	
Ordinært resultat før skattekostnad	17 550 000	
Skattekostnad	4 387 500	
Årsresultat	13 162 500	
Balanseregnskap		
<i>Eiendeler</i>		
Sum anleggsmidler	31 850 000	
Sum omløpsmidler	20 150 000	
Sum eiendeler	52 000 000	
<i>Egenkapital og gjeld</i>		
Aksjekapital	3 250 000	
Annen egenkapital	16 250 000	
Sum egenkapital	19 500 000	
Langsiktig gjeld	20 150 000	
Kortsiktig gjeld	12 350 000	
Sum gjeld	32 500 000	
Sum egenkapital og gjeld	52 000 000	

Handelsvirksomhet 2: Bravo AS

2016

Tilleggsinformasjon:

Normalberetning de siste år

Antall ansatte <50

Antall aksjonærer 2

Midt i livssyklus

Resultatregnskap

Sum driftsinntekter	82 500 000
Sum driftskostnader	67 500 000
Driftsresultat	15 000 000
Sum finansinntekter	750 000
Sum finanskostnader	3 750 000
Netto finans	-3 000 000
Ordinært resultat før skattekostnad	12 000 000
Skattekostnad	3 000 000
Årsresultat	9 000 000

Balanseregnskap

Eiendeler

Sum anleggsmidler	20 250 000
Sum omløpsmidler	12 000 000
Sum eiendeler	32 250 000

Egenkapital og gjeld

Aksjekapital	1 000 000
Annen egenkapital	4 000 000
Sum egenkapital	5 000 000
Langsiktig gjeld	16 000 000
Kortsiktig gjeld	11 250 000
Sum gjeld	27 250 000
Sum egenkapital og gjeld	32 250 000

Handelsvirksomhet 3: Charlie AS

2016

Tilleggsinformasjon:

Normalberetning de siste år

Antall ansatte <50

Antall aksjonærer 3

Midt i livssyklus

Resultatregnskap

Sum driftsinntekter	98 000 000
Sum driftskostnader	84 000 000
Driftsresultat	14 000 000
Sum finansinntekter	2 100 000
Sum finanskostnader	1 400 000
Netto finans	700 000
Ordinært resultat før skattekostnad	14 700 000
Skattekostnad	3 675 000
Årsresultat	11 025 000

Balanseregnskap

Eiendeler

Sum anleggsmidler	26 600 000
Sum omløpsmidler	15 400 000
Sum eiendeler	42 000 000

Egenkapital og gjeld

Aksjekapital	2 800 000
Annen egenkapital	13 650 000
Sum egenkapital	16 450 000
Langsiktig gjeld	16 450 000
Kortsiktig gjeld	9 100 000
Sum gjeld	25 550 000
Sum egenkapital og gjeld	42 000 000

Handelsvirksomhet 4: Delta ASA

2016

Tilleggsinformasjon:

Normalberetning de siste år

Resultatregnskap

Sum driftsinntekter	3 000 000 000
Sum driftskostnader	2 625 000 000
Driftsresultat	375 000 000
Sum finansinntekter	20 000 000
Sum finanskostnader	35 000 000
Netto finans	-15 000 000
Ordinært resultat før skattekostnad	360 000 000
Skattekostnad	90 000 000
Årsresultat	270 000 000

Antall ansatte	300
Antall aksjer	50 000 000
Antall aksjonærer	10 000
Midt i livssyklus	

Balanseregnskap

Eiendeler

Sum anleggsmidler	1 000 000 000
Sum omløpsmidler	500 000 000
Sum eiendeler	1 500 000 000

Egenkapital og gjeld

Aksjekapital	125 000 000
Annen egenkapital	450 000 000
Sum egenkapital	575 000 000
Langsiktig gjeld	550 000 000
Kortsiktig gjeld	375 000 000
Sum gjeld	925 000 000
Sum egenkapital og gjeld	1 500 000 000

Vedlegg 3: Refleksjonsnotat 1

Iselin Randeberg Gåseby

Temaet for master oppgaven er fastsettelse av vesentlighetsgrenser i praksis. Vi valgte temaet da vi ønsket å få innsikt i hvordan vesentlighetsgrenser settes, da dette er noe som er en stor del av hverdagen til en hver revisor. Fastsettelse av vesentlighetsgrenser fanget oppmerksomheten vår når vi hadde faget Revisjon 1 høsten 2016. Dette var noe jeg personlig syntes var vanskelig å forstå når jeg leste om det i de internasjonale standardene til revisjon, og det ble naturlig et tema jeg ønsket å lære mer om.

For å belyse vår problemstilling så har vi brukt kvalitativ metode, med individuelle dybde intervju. Hvor vi ønsket å finne ut hvilke kvalitative faktorer revisor vurderer når vesentlighetsgrensen skal settes i planleggingsfasen. Faktorene vi har studert er størrelse, børsnotering og gjeldsgrad. Intervjuet besto først av case og deretter spørsmål. Casene besto av et normal case, et med høy gjeldsgrad, et med mange eiere og et børsnotert. Spørsmålene var relatert til hvordan revisorene satte vesentlighetsgrenser på de forskjellige casene, også supplert med spørsmål om faktorene og annet som er relevant til fastsettelse av vesentlighetsgrenser.

Funnene i vår oppgave var at gjeld og børsnotering var faktorer som klart hadde en betydning og påvirkning for de fleste revisorene. Mens det var mer splittede meninger om eierstruktur og størrelse, men de fleste mente at dette også påvirket. Et interessant funn er at selv de fleste revisorene sa at faktorene hadde en påvirkning, så la ikke alle merke til faktorene i caseløsningen. Konklusjonen i oppgaven er da sammenstilt med funnene, altså at de fleste faktorene har en betydning for alle revisorene, men i varierende grad.

I revisjon i Norge brukes et internasjonal rammeverk. Dette heter International Standards of Auditing (ISA). Revisjonsbransjen er preget av internasjonalisering både ved bruk av internasjonale standarder, i tillegg er de store selskapene i Norge internasjonale og har kontorer som samarbeider på tvers av landegrenser. Gjennom vår oppgave har sett hvordan internasjonalisering påvirker revisjon ved at England og Nederland først tok i bruk den nye standarden ISA 701 for et par år siden, og har nå tredd i kraft i Norge for regnskapsåret 2016. Internasjonalisering har også påvirket revisjonsbransjen ved regnskapene som revideres. Dette siden alle børsnoterte selskap er pålagt å bruke Financial Reporting

Standards (IFRS), som er internasjonale standarder for regnskapsføring, som er pålagt i flere andre land. Internasjonaliseringen i revisjonsbransjen og regnskapsbransjen er temaer som vi har lært om gjennom flere fag i masterprogrammet, dette gjelder hovedsakelig fagene Finansregnskap 4, Finansregnskap 5, Revisjon 1 og Revisjon 2. I masteroppgaven har vi vært innom internasjonalisering gjennom studering av sekundærdata. Hvor meste parten av tidligere forskning på temaet vesentlighet er gjort i andre land og har funn som er overførbare til land som bruker ISAene inkludert Norge.

Innovasjon i revisjon trer frem på flere måter. Et av tema som blir mer aktuelt knytter seg til IT-revisjon. Ved at flere selskap som revideres har blitt mer digitale og revisjonsbransjen har måtte omstille seg for å møte utfordringene dette medfører. Omstillingen kan sees tydelig i større selskap har behovet for revisorer med kompetanse på IT revisjon har økt. Digitalisering spiller også en stor rolle i revisjonsselskapene ved at de har blitt mer digitale selv. Dette medbringer utfordringer da det bare for noen tiår siden ble brukt mye papir, mens det nå skal alt være på PC. Innovasjon kommer også frem ved at lovene og reglene for revisjon er i kontinuerlig endring. Dette er viktig for at bransjen ikke skal stå stille, men er tilpasningsdyktig. Endringene kommer som et resultat av behov i revisjonsbransjen og samfunnet ellers.

Ansvarlighet er sentralt i revisjon. Etter revisorloven er revisor allmenhetens tillitsperson, og skal sørge for at selskapene han eller hun reviderer følger lover og regler. Den norske revisorforeningen har utarbeidet egne regler for etikk, som revisor skal følge. Disse er viktig å følge for at revisor faktisk skal fremstå og være en allmenhetens tillitsperson. Ansvarlighet er viktig når revisor skal avgi sin revisjonsberetning. Gis det feil konklusjon så får det konsekvenser for brukerne av regnskapet, ved at det kan være de handler annerledes enn de ville gjort dersom rett konklusjon hadde blitt gitt. Dette påvirker også revisor ved at han eller hun kan bli saksøkt for erstatning. En lov som det er spesielt viktig at revisor følger og passer på at selskapene som revideres følger er hvitvaskingsloven (2009). For samfunnet har det store økonomiske konsekvenser og menneskelige konsekvenser, gjennom terrorfinansiering og hvitvasking av penger, dersom denne loven ikke blir fulgt. Revisjonsbransjens ansvarlighet er derfor belyst gjennom å både være allmenhetens tillitsperson, og å passe på at selskapene som revideres har fulgt lover og regler.

Gjennom dette refleksjonsnotatet har jeg forsøkt å koble opp hvordan internasjonalisering, innovasjon og ansvarlighet har påvirker bransjen som jeg har studert i min oppgave og gjennomføring av masterstudie. Personlig så syntes jeg ikke at dette er temaer som har vært veldig tydelige gjennom mine to år, men jeg har stor tro på at handelshøyskolen vil sørge komme klarer frem for fremtidige studenter.

Iselin Randeberg Gåseby, 13.05.17, Kristiansand.

Vedlegg 4: Refleksjonsnotat 2

Astrid Øxnevad

I dette refleksjonsnotatet vil jeg presentere kunnskapen jeg har fått meg gjennom min utdanning på Handelshøyskolen ved UiA. Vi valgte å skrive masteroppgaven vår om teamet vesentlighetsgrenser i revisjon. Dette valget ble basert på et ønske om å lære mer om revisjon og hvilke vurderinger revisor gjør. Revisjon er et spennende området hvor mye av arbeidet er basert på revisors profesjonelle skjønn. Det var i tillegg naturlig å velge revisjon ettersom det er denne masterspesialiseringen vi har valgt. Jeg mener også at økt kunnskap på området vil forberede oss på arbeidslivet vi snart skal ut i.

Temaet for vår masteroppgaven er hvordan revisorer fastsetter totalvesentlighetsgrensen i planleggingsfasen. Målet vårt var å kartlegge hvordan revisorer vurderer selskapsspesifikke forhold og hvordan disse påvirker deres fastsettelse av vesentlighetsgrenser i praksis. Vi valgte å fokusere på følgende selskapsspesifikke faktorer: størrelse, børsnotering, eierstruktur og gjeldsgrad.

I undersøkelsen intervjuet vi 10 forskjellige revisorer om vesentlighetsgrenser. Intervjuobjektene ble presentert for fire ulike case som oppgaven vår bygger på. I hvert case skulle de sette en vesentlighetsgrense basert på regnskapstall og tilleggsinformasjon som var oppgitt. Etter dette spurte vi intervjuobjektene om selskapsspesifikke faktorer og hvordan de vurderer disse. Hovedfunnet var at flertallet mente at faktorene var viktige og ville ta hensyn til disse i deres vurdering. Intervjuobjektene ga uttrykk for at børsnotering, mange aksjonærer og mye gjeld var faktorer som trekker vesentlighetsgrensen ned. Det interessante var at dette ikke kom like godt frem under caseløsningen. Konklusjonen er at selskapsspesifikke faktorer påvirker revisors fastsettelse av vesentlighetsgrenser.

Internasjonalisering

Revisjon er en internasjonalt bransje med mange internasjonale aktører. Vi har for eksempel fem store revisjonsselskaper i Norge som også operer internasjonalt. Disse aktørene er Deloitte, EY, PwC, EY og BDO. Et annet eksempel på internasjonalisering innen revisjon er internasjonale organisasjoner og bruken av internasjonale rammeverk.

I Norge bruker vi, i likhet med store deler av verden, internasjonale revisjonsstandarder (ISA). Denne masteroppgaven er også preget av internasjonalisering. Vi har basert mye av teoridelen vår på den internasjonale standarden ISA 320. Temaet for undersøkelsen er også relevant for revisorer i andre land. Det hadde derfor vært spennende å utvide vår undersøkelse til et utvalg som består av revisorer fra hele verden. Det er også verdt å nevne at vi har brukt de internasjonale standardene og en internasjonal lærebok i undervisningen av fagene Revisjon 1 og 2. Dette har bidratt til et internasjonalt perspektiv i mastergraden.

Innovasjon

Innovasjon betyr nytenkning. Et godt eksempel på nytenkning i revisjon er bruken av skjønn. Revisors bruk av skjønn bygger på tidligere kunnskap og erfaring. Det er et lovbestemt krav om at revisor skal bruke profesjonelt skjønn gjennom revisjonsprosessen. Dette innebærer at revisor skal ta egne vurderinger og være kreativ. For eksempel må revisor tenke nytt for å sikre en effektiv revisjon. Når det kommer til innovasjon i dagens revisjonsbransje er digitalisering veldig relevant. Revisoryrket blir stadig mer preget av digitalisering og bruken av IT.

Ansvar

Ansvar er et sentralt begrep i revisjon. Revisor fungerer som allmennhetens tillitsperson og har med dette et stort ansvar for brukerne av regnskapet. Det er nemlig revisors oppgave å bekrefte om årsregnskapet i det vesentlige er i samsvar med lover og forskrifter. Revisor avgir en positiv revisjonsberetning dersom regnskapet foreligger som det skal. Brukerne baserer beslutninger på årsregnskapet og det er dermed viktig for dem å få et riktig bilde av selskaper. Revisor har et ansvar for å gjøre jobben sin skikkelig og avgi korrekt beretning. Dersom revisor ikke har gjort nok revisjonsarbeid kan berørte parter søke om erstatningsansvar. For eksempel kan det tenkes at en bank lider tap på grunn av en kunde som går konkurs hvor revisor har avgitt en normal beretning. Dette temaet er relevant for vår masteroppgave, ettersom den handler om hvordan revisor fastsetter vesentlighetsgrenser. En høy vesentlighetsgrense kan nemlig føre til at vesentlige feil i årsregnskapet ikke blir oppdaget. Temaet ansvar er også noe vi har lært mye om i undervisningen i revisjonsfagene. Nærmere forklart har vi lært hvilke tre forutsetninger som ligger til grunn for revisors erstatningsansvar og straffeansvaret som følger med dette.

Som en oppsummering vil jeg si at mine to år på masterutdanningen ved Handelshøyskolen på UiA har lært meg mye. Det har vært spennende å bruke denne kunnskapen i vår masteroppgave, og jeg håper at dette har vært med på å forberede meg til arbeidslivet som er i vente.

Astrid Øxnevad, 13.05.17, Kristiansand.